

Bir İhtilal Olarak Millî Mücadele **aynasında Türkiye solu:** **Eleştirilere yanıt**

Sungur Savran

“Savran, bu kitabıyla ulusalcı bir yola girmiş bulunmaktadır.”

Gün Zileli

“Gün Zileli yanılıyor; Sungur Savran’da Türk ulusalcılığının zerresi yok ve kitap buna şahitlik ediyor.”

Murat İnce, *Aydınlık*

“İşgal günlerinde hayali Saray’a damat olmak olan, işgalcilerin gözüne girmek için elinden geleni yapan, sonrasında ‘çok önemsiz’ şekilde Samsun’a çıkan, Havza’da gizlice bulunduğu Sovyet temsilcilerinin güvencesini! aldığı için Milli Mücadele’ye katılan bir isim Mustafa Kemal. Milli Mücadele’yi kim mi başlatmıştı, tabii ki Mustafa Kemal dışındaki unsurlar ve onun dışındaki ‘önderler’...”

Ali Ufuk Arıkan, TKP

“Kitap içeriğinde Mustafa Kemal Atatürk neredeyse yok!”

Murat İnce, *Aydınlık*

“Savran’ın bu kitabında hem ileri sürdüğü görüşler; hem kullandığı dil, bir sosyalistin, solda duran bir teorisyenin değil, mağrur, muktedir, müesses Kemalist Türk milliyetçiliğinin dili ve düşünceleridir.”

İlham Bakır, *Yeni Yaşam*

Anglo-Saksonlar “Beauty is in the eye of the beholder” demiş. Yani: “Güzellik seyreyleyenin gözündedir”. 2023 yaz sonunda yayınlanan *Bir İhtilal Olarak Millî Mücadele*¹ başlıklı kitabımız karşısında verilen tepkiler ve yapılan değerlendirmeler kitabın kendisinde ileri sürülen görüşlerin tartışılmasından ziyade solun çeşitli odaklarının tarihin söz konusu dönemini kendi gözlerinden nasıl gördüklerini ortaya koyuyor, eski önyargıların bir kez daha savunulması karakterini taşıyordu. Kitap katalizör rolü oynadı, hakkında konuşanlar kendi eski pozisyonlarını kim bilir kaçınıcı kez tekrar ortaya koydu.

Bunun uç örneği Gün Zileli’nin yazısına Oda TV’den verilen imzasız cevap oldu. Yazının tepesindeki görsel her şeyi anlatıyordu. Bir yanda Doğu Perinçek’in öte yanda Gün Zileli’nin fotoğrafları arasına sıkışmış bir Sungur Savran aslında Oda TV yazısı için sadece bir vesileydi. Tartışılan, Aydınlık hareketinin tarihî liderleri arasında, Zileli’nin hareketten kopuşunda ve sonrasında yaşanan fikir farklılıkları idi, bizim kitap da bu temcit pilavının yeni vesilesi. *Bir İhtilal Olarak Millî Mücadele*’nin kendisi bu yazıda hiçbir anlam ifade etmiyordu. Zaten Oda TV, Gün Zileli bize eleştirel yaklaştığı için bizi neredeyse savunuyordu. Oysa Türkiye siyasetinin haritasını tanıyanlar hemen hatırlayacaktır ki Oda TV başka herhangi bir durumda bize bodoslama saldırırdı.

Daha fazla ilerlemeden önce bu yazıda Aydınlık çevresinden zaman zaman Türkiye solunun bir parçası imiş gibi söz edilmesine ilişkin bir açıklama yapalım. Aydınlık dünya çapında Maoizmin ABD emperyalizmiyle kol kola girmesine paralel olarak gericileştikçe Türkiye’de de devletin yanına geçti ve devrimci harekete karşı ihbarcılığı ile birlikte nesnel olarak faşizmin ve kontrgerillanın yanında yer almaya başladıktan sonra gelişme eğrisi hep aşağıya doğru oldu, solla ilgisi kalmadı.² Bu hareket, ayrıca ele alınması gereken uluslararası politikada kapladığı yer bir kenara bırakılırsa, Kemalizmin faşizme açılmış kapısıdır. Ne var ki, Türkiye solunun ideolojik ve teorik alandaki zaafı, Perinçek’i çoğu zaman solun Kemalizme sempatiyle yaklaşan, hatta yer yer biat eden kanadının rehberi haline getirmektedir. Bu yazıda “sol”dan söz edilirken zaman zaman Aydınlık’a da referans yapılmasının nedeni, solun bu kanatlarının (gizli) akıl hocası karakteriyle Perinçek ve Aydınlık’ın solun içine fikren sızmasıdır. Yani biz Aydınlık’a “sol” teşhisi koymuyoruz, bu nesnel durum Aydınlık’ı solun dışından içini etkileyen bir konuma yerleştiriyor.

1 Sungur Savran, *Bir İhtilal Olarak Millî Mücadele*, İstanbul: Yordam Kitap, 2023.

2 Bu alçalmanın günümüzdeki yansımaları için şunları yazmıştık: “Tayyip Erdoğan Doğu Perinçek’i Adalet Bakanı Yapsın!”, <https://gercekgazetesi1.net/karsi-manset/tayyip-erdogan-dogu-perinceki-adalet-bakani-yapsin>; “Perinçek: ‘Evet Ama Yetmez!’”, <https://gercekgazetesi1.net/karsi-manset/perincek-eyet-ama-yetmez>; Sungur Savran, “İşçi Partisi Gider, Devrimci İşçi Partisi Kalır (1): Öncü İşçilere Açık Mektup”, <https://gercekgazetesi1.net/gundemdekiler/isci-partisi-gider-devrimci-isci-partisi-kalir-1-ocnu-iscilere-acik-mektup>. Levent Dölek yoldaşımızın ise şu yazısını tavsiye ederiz: “Erdoğan’ın Dostları, Halkın Dostlarına Karşı”, <https://gercekgazetesi1.net/gundemdekiler/erdoganin-dostlari-halkin-dostlarina-karsi>.

Okurumuz yazının başında verilen alıntılara bir kez daha bakarsa, kendini Türkiye Komünist Partisi (TKP) olarak adlandıran partinin Merkez Komitesi üyesi bir yazarının kitabımıza itirazının *Aydınlık*'ın değerlendirmesi ile nasıl da uyumlu olduğunu görecektir. İki odağın yazı üsluplarındaki farklılıktan soyutlandığında söylenen aynı şeydir: “Ey Sungur Savran! Mustafa Kemal Atatürk’ün (bundan böyle MKA olarak kısaltacağız) Millî Mücadele’deki rolünü nasıl küçümsersin?”. Kendini Mustafa Suphi’nin Bolşevik karakterdeki partisinin mirasçısı gibi göstermeye çalışan bir partinin Perinçek’in mirasçısı konumuna düşmesi ne acı!

Şimdi Türkiye solunun kitabımızdan neden ciddi şekilde rahatsız olduğu meselesini tartışmaya geçebiliriz.

I. Türkiye solu neden rahatsız oldu?

Bu yazının girişinde yer verdiğimiz alıntılar öyle göz atılarak geçilecek nitelikte değil. Bu beş alıntı içinde iki grup var. İlk iki alıntı, kitabımızın (ve bizim) iki yazar tarafından birbirine 180 derece karşıt biçimde değerlendirildiğini ortaya koyuyor. Zileli bizim bu kitapla “ulusalcılığa” “saptığımız” kanısında.³ *Aydınlık* yazarı ise bizde “Türk ulusalcılığının zerresi olmadığını” söylüyor.⁴ Aynı kitabı okumuş iki yazar nasıl oluyor da birbirine uç derecede karşıt iki yargıya ulaşıyor? Çünkü güzellik seyreyleyenin gözündedir!

Üç alıntıyı kapsayan ikinci grup için de anlaşmazlık aynı uç derecede. Ama konu ve (biri hariç) tartışmacılar değişiyor. Bu sefer konu Mustafa Kemal ve Kemalizm. Bu sefer TKP ve *Aydınlık* ortaklaşıyor, karşılarında ise Kürt hareketine yakın basından bir yazar var. İlk ikisi bizim MKA’nın rolünü çok küçümsediğimizi, hatta ona hiç yer vermediğimizi söylüyor.⁵ Bu, Millî Mücadele konuşulurken anormal bir durum elbette. Bu kadar keskin bir tepki alabilen bir kitap için *Yeni Yaşam* yazarının pek edebî duran tespiti ise bizim dilimizin ve düşüncelerimizin “mağrur, muktedir, müesses **Kemalist** Türk milliyetçiliğinin dili ve düşünceleri” olduğudur.⁶

Hem milliyetçilik/ulusalcılık hem de Kemalizm söz konusu olduğunda yorumcuların iki uca savrulmuş, birbirlerinin söylediğinin tam tersini söylemiş olması, başka her şey bir yana bırakıldığında bile açıklanması gereken bir durumdur.

Bizim konunun bütününe ilişkin **genel** açıklamamız şudur: Marksizmin sesi, Türkiye solunun Kemalizm ve liberalizmin hegemonyası altındaki düşman kardeşlerini

3 Gün Zileli, “Troçkizmden Ulusalcılığa”, <https://artigercek.com/makale/trockizmden-ulusalciliga-264635>. Biz bu yazıyı yazarken yazı Artı Gerçek sitesinden kaldırılmıştı. Burada Zileli’nin yazısından yapacağımız alıntılar kendi sitesinden olacak: <https://www.gunzileli.net/2023/09/14/trockizmden-ulusalciliga/>.

4 Murat İnce, “Sungur Savran’ın Son Kitabının Anlattıkları-2: Milli Mücadele bir kurtuluş savaşı değilmiş!”, <https://www.aydinlik.com.tr/haber/sungur-savranin-son-kitabinin-anlattiklari-2-millimucadele-bir-kurtulus-savasi-degilmis-426962>.

5 Ali Ufuk Arıkan, “Sungur Savran Milli Mücadele’ye ‘İhtilal’ Demek Zorunda Kalırsa: Mustafa Kemal Gerçekten Bu Mu?”, <https://haber.sol.org.tr/haber/sungur-savran-milli-mucadeleye-ihhtilal-demek-zorunda-kalirsa-mustafa-kemal-gercekten-bu-mu>; Murat İnce, “Sungur Savran’ın Son Kitabının Anlattıkları-1: Ulusal Kurtuluş ve Devrimleri İmkânsız Kılmanın Teorisi”, <https://www.aydinlik.com.tr/haber/sungur-savranin-son-kitabinin-anlattiklari-1-ulusal-kurtulus-ve-devrimleri-inkansiz-kilmanin-teorisi-426687>.

6 İlham Bakır, “Solun ‘Milli Mücadele’ ile İmtihani”, <https://yeniyasamgazetesi5.com/solun-millimucadele-ile-imtihani/>, vurgu bizim.

fena halde rahatsız ediyor.⁷ 12 Eylül dönemi Türkiye solundaki ideolojik tartışma eksenini tam da bu iki akımın mücadelesi etrafında yeniden şekillendirdi. *Komünist Manifesto*'daki anlamıyla “burjuva sosyalizmi”nin alanında yer alan ve o alanı aralarında bir türlü paylaşamayan bu akımlar birbirleriyle artık tanıdık bir matris çerçevesinde yaklaşık 40 yıldır tartışıyor. Sol Kemalizm liberalizmden elbette eski. Daha önce, sol liberalizm gündeme gelmeden evvel, 1960 darbesinden itibaren bir ideolojik-politik akım olarak varlığını sürdürüyordu. Ama 12 Eylül'ün sola saldırıyı ana hedefi haline getiren doğrultusu çerçevesinde genel olarak sol, özel olarak devrimci sosyalizm ve Kürt özgürlük hareketleri 12 Eylül karşı-devrimi tarafından işkence ve hapisle uysallaştırılmaya çalışılırken sol liberalizmin yükselişi⁸ sonucunda bu ikili yapı kurulduktan bu yana, tartışmanın her iki tarafı da Marksizmin bir alternatif ses olarak bu tartışmada yer almasını engellemeye çalışıyor, Marksistler konuştuğça iki uçtan karşıt yönde saldırıya geçiyorlar. Korkuyorlar, rahatsız oluyorlar. Neden?

Çünkü biri, sol Kemalizm, resmî tarih anlatısının papağanı. Onun içine “küçük burjuva”, “ulusal kurtuluş savaşı” tipi birkaç terim sokuşturarak Marksist sos yaratmaya çalışıyor. Öteki, sol liberalizm, o resmî tarihi tersyüz etmekten başka bir ufuk yaratmıyor. Sonunda diyalektik hiçbir karakteri olmayan bir basit karşıtlık (antinomi) bütün tartışmaya damgasını vuruyor. Ya ulusalcı tarih olacak, MKA göklere çıkarılacak, Türklük insanlığın onuru haline getirilecek. Ya tarihsel değişim yadsınacak, MKA ve arkadaşları “son Osmanlı paşaları” haline getirilecek, bir devrim yaşandığı reddedilecek. Ya Kemalist olacaksın ya bütün hayatını MKA ile uğraşmakla geçireceksin.

Bunun dışında kalan her şey bu iki ekolün çıkarları açısından tehlikeli. Ezberleri bozuluyor. Aman bu kayıkçı dövüşünün koordinatları bozulmasın. Aman çerçevenin dışına çıkılmasın. Aman nüanslar olmasın. Bir taraf için ya MKA'nın yanında sını ya hainsin. Öteki taraf için ya devrim konusunda inkârcı olursun ya köhnemiş Kemalizmin yandaşı.

Kısacası, mesele bu düzeyde ele alındığında, *Bir İhtilal Olarak Millî Mücadele*'yi eleştirenlerin derdi bizimle değil, Marksizmin yarattığı tehlikeyle. Onlar sol Kemalist/sol liberal karşıtlığının tartışma içindeki tekeli kırılacak, on yıllarca tartışarak kurdukları bu ikili kalıp parçalanacak diye telaşa kapılıyor. Bu anlamda bizimle tartışmıyorlar, kendi telaşlarını anlatıyorlar. Onları kendi fikirlerinin dışında fikirlerin söylenmesinden de çok, 1980'li yıllardan itibaren billurlaşmış bu kutuplaşmanın kendisinin parçalanması korkutuyor.

Üstelik, bu karşıt akımların her ikisi de son derecede kırılğan birer dünyaya sahipler. Özellikle AKP döneminde her ikisinin görüşlerinin uzantısı olan siyasi stratejiler düpedüz iflas etti. Sol liberalizm “yetmez ama evet”le bir istibdad rejiminin doğmasına katkıda bulunarak “kullanışlı aptallar” konumuna düştü. Sol Kemalizm ise AKP'yi devirmek için umut bağladığı askerî darbenin içinden Fethullah Gülen yönetiminin çıkması sürprizi ile karşılaştı. İdeolojik akımların bu kadar büyük iflas-

7 “Düşman kardeşler” tespitimiz için bkz. Sungur Savran, “Burjuva Sosyalizminin Düşman Kardeşleri”, *Devrimci Marksizm*, sayı 2, Kasım 2006, <http://www.devrimcimarksizm.net/sites/default/files/sungur-savran-burjuva-sosyalizminin-dusman-kardesleri-liberal-sol-ve-ulusal-sol.pdf>.

8 Bkz. Sungur Savran, “Sol liberalizm: Maddeci Bir Eleştiriye Doğru”, *11. Tez*, sayı 2, Şubat 1986.

la karşılaşması tarihte ender görülen bir olaydır.⁹ Yani her iki akım da yaklaşık son on yılı kendilerini çok kırılmış hissettikleri bir konjonktürde geçirdiler.

Burada bir parantez açmamız gerekiyor. Bütün bunların içinde sol liberalizmle doğrudan ilişkisi olmayan bazı akımlar da sol liberalizmle aynı derecede bağınaz biçimde bütün hayatlarını Türkiye’de devrimler yaşanmış olduğuna dair fikirlerin çürütülmesine vakfetmiş bulunuyor. Biz bu çevrelere “radikal demokrasi” yanlıları diyoruz.¹⁰ Bunların derdi, Türklerin, önce Hıristiyan halkları, sonra da Türkler dışında diğer Müslüman halkları bazen ezmesi, kılıçtan geçirmesi, bazen zorla hâkimiyeti altına alması. Buradan Türklerin herhangi bir hareketinin, burjuva karakterde olsa bile bir devrimden yana olması ihtimalinin reddine sığıyorlar. Bu akımın sol liberalizmden çok daha halis niyetlerle, ezilen halkları katliamlardan ve baskıdan korumak amacıyla hareket ettiği doğru. Ama tarihe bakışı sol liberalizmden derinlemesine etkilenmiş durumda. Geçmişten beri bunlara sadece Türkiye devriminin değil, **her burjuva devriminin** bir ulusun (hâkim ulusun) ulusal sorununu çözerken başka uluslar için devasa sorunlar doğurduğunu anlatıyoruz. Bunu anlatmaya, yani söylemeye ve yazmaya başlayalı tam tamına 14 yıl oluyor.¹¹ Ama sesimiz duyulmuyor. Kimse ileri sürdüğümüz fikri ve delil olarak sunduğumuz olguları yadsıyamıyor. Ama kimse de bunun Türkiye tarihi açısından anlamını çıkar-maya yanaşmıyor. Buna ne demeli?

İşin daha da önemli yanı, *Bir İhtilal Olarak Millî Mücadele*’nin **özgül** bir yönü ile ilgili. Birazdan değineceğimiz gibi, bu kitabın kendine özgü bir tezi, düşman kardeşleri aynı ölçüde yaralıyor. Bu özgül yan, Millî Mücadele’nin Mustafa Kemal ile özdeşleştirilmesi varsayımına ciddi bir darbe vurmasıdır. Bu özdeşleştirme her iki düşünce okulunda da mevcuttur. Sol Kemalistler için Millî Mücadele Mustafa Kemal’in beyninden hazır bir plan olarak doğmuş ve sadece onun eseri olarak gerçekleştirilmiştir. Sol liberaller ve radikal demokratlar bu varsayımı hiç sorgulamamış, olduğu gibi doğru olarak kabul etmiştir. Dolayısıyla iki taraf için de, MKA iyiye, Millî Mücadele de iyidir, MKA kötü ise Millî Mücadele de kötüdür. Bu öncül, düşman kardeşleri birleştiren bir temeldir. Kendi görüşlerini savunmak için her ikisi de bu öncüle vurulacak her darbeye karşıdır. İşte *Bir İhtilal Olarak Millî Mücadele* bu yüzden her iki tarafı da eşit derecede rahatsız etmiştir.

Bitmedi. Bir de “burjuva devrimi” diye bir kategori olduğunu yadsıyıp ardından erken cumhuriyet burjuvazisine övgüler yağdıran biri var. Ona da döneceğiz.

9 Bu iflasın biraz daha ayrıntılı bir açıklaması için bkz. Sungur Savran, “Fütuhât, İstibdad, Hilafet: AKP Döneminde Toplumsal Mücadeleler ve Devlet”, *Ayrıntı Dergi*, sayı 36, Kış 2021. Yazıyı çevrimiçi olarak *Devrimci Marksizm* dergisi sitesinde okumak olanaklıdır: <http://www.devrimci-marksizm.net/sites/default/files/futuh-at-istibdad-hilafet-akp-doneminde-toplumsal-mucadeleler-ve-devlet-sungur-savran.pdf>.

10 Bu akımla daha önce kapsamlı bir polemik yapmıştık. Bkz. Sungur Savran, “100. Yıldönümünde Millî Mücadele: 12 Tez”, *Devrimci Marksizm*, sayı 39, Yaz-Sonbahar 2019.

11 Dün gibi hatırlıyoruz. Sait Çetinoğlu ve Mahmut Konuk’un başını çektiği bir çabıyla 24-25 Nisan 2010’da Ankara Düşünceye Özgürlük Girişimi tarafından “İnkâr ve Yüzleşme Sempozyumu” adını taşıyan bir toplantı düzenlenmişti. Bu fikri ilk kez orada, birçok “radikal demokrat” aydının bulunduğu bir ortamda dile getirdik. Bu sempozyuma sunulan bildiriler daha sonra bir kitap halinde yayımlandı: Sait Çetinoğlu/Mahmut Konuk (editör), *Öncesi ve Sonrası ile 1915. İnkâr ve Yüzleşme*, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2013.

1. Kalıpları parçalamak

Bir İhtilal Olarak Millî Mücadele, bu topraklarda yaşanan ikinci burjuva devrimini (ilki Abdülhamid istibdadına karşı 1908 Hürriyet devrimi) yorumlarken bazı konularda özgün fikirler ortaya atıyor. Bu kitaba eleştirilerin anlamlı olması için geçmişten beri temcit pilavı gibi tekrarlanmış dogmatik itirazlara yaslanmak yerine, bu özgün noktalara ilişkin olgusal ve teorik eleştirilerini ortaya koyması, tartışmaları taşımak bakımından en doğrusu olurdu. Oysa kitabın özgün yanlarına ilişkin eleştiri ya hiç yapılmamıştır ya da kanıtlarla ve argümanlarla ileri sürülmüş tezler sözde alaycı “yapma ya?” tutumuyla karşılanmıştır.

Bu kitapta, tartışılması ve değerlendirilmesi gereken bir dizi nokta olduğu kanısındayız. Başka biçimde söyleyelim, kitabın, doğru ise, Millî Mücadele’yi, yani bu topraklardaki ikinci burjuva devrimini anlamak bakımından Türkiye solunun kavrayışını altüst etme doğrultusunda ortaya koyduğu bir dizi nokta vardır. Şimdi bunları kısaca özetleyelim:

•Her şeyden önce Millî Mücadele ya da ne ad verilirse verilsin 1918-1923 arası yaşanan süreç, tam anlamıyla **bir sınıf mücadelesi olarak** ele alınıyor, burjuvazinin ve öteki hâkim sınıf dilimlerinin, emekçi köylülüğün ve işçi sınıfının süreçte kendi güçleriyle nasıl yer aldıkları ve mücadele içinde konumlarının nasıl değiştiği ayrıntılı olarak inceleniyor.

•Millî Mücadele ile ilgili olarak MKA’nın hem taraftarlarınca hem düşmanlarınca paylaşılan tutum, yukarıda da belirtildiği gibi, (adına kendileri ne derlerse desinler) devrimci sürecin tamamını MKA ile özdeşleştirmek olmuştur. MKA’ya karşı olanlar devrime de karşıdır, MKA’ya taraftar olanlar devrimi de destekler. *Bir İhtilal Olarak Millî Mücadele*, **yaşanan sürecin MKA ile özdeşleştirilemeyeceğini**, bütün bir halkın farklı amaç ve tempolarla katıldığı devrimci, nesnel olarak anti-emperyalist bir mücadele olduğunu ortaya koyuyor.

•Millî Mücadele bütün dünya elini kolunu bağlamış dururken Türklüğün kahramanca ayağa kalkması değildir. O dönemde bütün Avrasya anakarası, hatta Kuzey Afrika dev bir devrimci dalga ile sarsılmaktadır. Özellikle Müslüman halkların yaşadığı coğrafya ayaktadır. Yani Millî Mücadele **dünya devriminin birinci dalgasının parçasıdır**.

•Hem değişik sınıfların Millî Mücadele içinde karşılıklı konumlanmasından hem de Anadolu’nun o aşamada dünya devriminin birinci dalgasının parçası olmasından hareketle kitap Millî Mücadele’de bir **sürekli devrim dinamiğinin** var olduğunu ortaya koyuyor ama bu dinamiğin burjuvazinin güçleri tarafından yenilgiye uğratıldığını saptıyor.

•Yukarıda savaş yönüyle Millî Mücadele’nin nesnel olarak anti-emperyalist olduğunu belirttik. Ne var ki sonunda (1921 sonuna doğru) önderliği rakipsiz biçimde ele geçiren **kadro, MKA dâhil, anti-emperyalist değildir**.

•Kitap, Millî Mücadele’nin emperyalizme karşı mücadelenin yanı sıra eski rejime karşı bir **politik devrim** olarak biçimlendiğini, bu devrimin başarıya kavuşarak 1920’li ve 1930’lu yılların **sosyal devrimini** mümkün kıldığını gösteriyor. (Bu bağlamda, “millî” sözcüğünün padişaha karşıt olarak milletin iktidarı anlamını ortaya koyuyor.)

•Kitaba göre Sevr’in alternatifi Lozan değildir; **doğru program Türkiye Komünist Fırkası’nın, bütün Anadolu ve Rumeli halklarına kendi kaderini tayin hakkını tanıyan programıdır**.

Bu noktaların bazıları belki başka biçimler altında daha eskiden de ileri sürülmüştür. Ama farklı derecelerde ve önem düzeylerinde de olsa bunlar 1918 ile 1923 arasında bu toprakların yaşadığı sürece ilişkin belirli bir özgünlük taşımaktadır. Teorik bilginin gelişebilmesi için bu özgün tezlerin sağlam kıstaslar temelinde irdelenmesi, tezleri destekleyen önermelerin hem olgusal olarak hem kavramlaştırma bakımlarından eleştirel bir süzgeçten geçirilmesi ve sonunda doğrulukları konusunda ciddi akıl yürütmeye dayanan sonuçlara ulaşılması gerekir. Oysa eleştiriciler bambaşka bir şey yapıyorlar. İleri sürülen tezler incelenmiyor, tek eleştiri biçimi olarak “bizim şablonumuza uymuyor” düşüncesi tekrarlanıyor.

2. Şablonculuğun yöntemi

Bu bakımdan çarpıcı bir örnek vermek isteriz. Bir eleştirmenimizin iki bölümlük yazısının ikinci bölümünün önemli bir kısmı şöyle yazılmış (alıntıların hepsi bizden):

SAVRAN’DAN SAVURMALAR

“1918-1923 arası yaşanan olaylar, Anadolu ve Rumeli’nin Müslüman halklarının emperyalizme karşı Sovyet Rusya ile ittifak içinde verdiği bir mücadelenin yanı sıra onunla iç içe, Anadolu’nun yerli milliyetleri arasında (Türk, Rum, Ermeni, Süryani, Kürt, Çerkez ve başka Müslüman halklar) bir boğazlaşma karakteri taşımıştır.”

“30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi sonrası, Mustafa Kemal İstanbul’da geçirdiği altı ay boyunca İngilizlerin gözüne girmeye çalışır, padişahı koparılabilecek bir bakanlığın yolunu gözler ve prenseslerle şansını denerken, Anadolu ve Rumeli’de siyasi hayat dev bir sarsıntı ve hareketlilik içindeydi.”

“Erzurum Kongresi’nin düzenlenmesinde Mustafa Kemal’in hiçbir dahlinin olmamasıdır. Bu kongre esas olarak Trabzon ve Erzurum cemiyetlerinin girişimiyle düzenlenmiş, Amasya toplantısının ürünü olan subay grubu, en başta Mustafa Kemal, bu toplantıya Kazım Karabekir’in aracılığıyla epeyce hassas bir görüşmeler dizisinin sonucunda kabul edilmiştir.”

“Unutulmasın, Mustafa Kemal’in Samsun’a yollanması bile İngiliz devletinin talebi üzerine başlayan bir süreç içinde gelişmiştir. İngilizler gönderin demişler, Mustafa Kemal gönderilmiştir.”

“Yunan-Türk savaşı, tartışmasız biçimde emperyalizmin vekâlet savaşıdır.”

“19 Mayıs vurgusunun Mustafa Kemal’i fetişleştirmek olduğunu yazarak karşıladık.”

“Dış yağmaya karşı verilen savaşın aynı zamanda bir devrim ile sonuçlanmış olması ne rastlantıdır ne de bu hareketin önderliğini ele geçiren Mustafa Kemal’in fırsattan yararlanmasının ürünü.”

“Mustafa Kemal kervana daha sonra katıldı. Dolayısıyla Milli Mücadele’nin nesnel olarak anti-emperyalist bir karakter taşıyıp taşımadığı sorusuna, Mustafa Kemal’den bağımsız olarak bakmak gerekir.”

“Mustafa Kemal katiyen anti-emperyalist olarak nitelenemez.”

“Marksistler burjuva devrimini gerçekleştiren önderlik olarak Kemalizmi desteklemeli miydi? Hayır! Her şeyden önce Marksistler açısından Milli Mücadele’ye yaklaşım ile Kemalizme yaklaşımı birbirinden ayırmak gerekir.”

“Ermeni soykırımını çok belirgin bir gerçektir.”

“Ama bunu İkinci Kurtuluş Savaşı olarak anmak anlamsızdır. Önce Milli Mücadele bir ulusal kurtuluş savaşı değildir ki bu ‘ikincisi’ olsun. Kurtuluş savaşı sömürgelerde verilir.”

“Ama biz anti-emperyalizmi öne çıkarmak gerektiğinde Kocatepe’ye değil, Deniz’lerin izinde Dolmabahçe’ye gideriz!”

Bu ibretlik cümlelerin değerlendirmesini okuyucularımıza bırakıyoruz.

Alıntılar bizden (bazen kısaltılmış ve anlamı hafif çarpılmış şekilde), “ibretlik” diyen ise *Aydınlık* yazarı Murat İnce.

Bunların bazılarının alıntılanması basbayağı **komik**. Mesela şu cümle: “Yunan-Türk savaşı, tartışmasız biçimde emperyalizmin vekâlet savaşıdır.” Bu cümle, Millî Mücadele’nin bir “ulusal kurtuluş savaşı” olduğunu savunan yazarın destek olması gereken bir cümle. Ama öteki cümlelerin arasına “ibretlik” olarak konulmuş. İşin daha da komik yanına birazdan döneceğiz.

Karşınızda ileri sürdüğü tezleri tarihsel olgularla ve Marksist bir akıl yürütmeye destekleyen bir kitap var. Siz ise bugüne kadar kullandığınız şablona uymayan görüşlere “ibretlik” deyip işi okuyucuya bırakıyorsunuz. Siz niye varsınız?

Bu olayı daha çarpıcı yapan başka bir yan var. Zileli de, aynen kendisiyle taban tabana karşıt görüşleri savunan *Aydınlık* yazarı gibi, yazısının sonunda bizim görüşlerimizin bir bölümünü, bunlar hakkında herhangi bir yorum yapmadan, “yapma ya?” tavrıyla ardı ardına sayıyor! Aktarıyoruz:

... milyonlarca insan, **haklı nedenlerle cumhuriyetin ve laikliğin geleceği konusunda ciddi kaygılar** (abç, GZ) yaşıyor”muş. (s. 101)

“cumhuriyet düşmanları...” (s. 108, 110)

“... İngiliz uşağı...” (s. 118)

“İşte budur zilletin tarihi!” (s. 118)

“... emperyalizmin uşaklığı...” (s. 119, 134)

“Anadolu’da örgütlenen direnişi küçümseyen... bizden değildir.” (s. 119)

“BMM... selamlanmalıdır.” (s. 135)

Kullanılan dil de gösteriyor ki, Savran, Troçkizm limanından palamarları çözdükten sonra, ulusalcılığa doğru epeyce yol almış. Kitabın bazı bölümlerini okurken Mihri Belli’yi, daha kötüsü Yılmaz Özdil’i okuduğum zehabına kapıldım!

“Pontus Soykırımı” Muhayyelmiş!

Sadece dil de değil. Öz olarak da ulusalcı bir bakış hâkim Savran’ın konuları ele alışına.

Anadolu’nun kadim halklarına karşı girişilmiş etnik temizliklere ve soykırımlara bakışında çok net yansıyor bu.

Savran, solun çeşitli eğilimlerini ele alırken en çok solun Anadolu'nun kadim halkları olan Ermeniler ve Rumlara karşı özellikle son yıllarda göstermeye başladığı duyarlıktan şikâyetçi. "Solun bir damarı... milliyetçiliğe karşı çıkmak için... soykırım, pogrom, etnik ayrımcılık vb örneklerini gündeme getiriyor"muş (s. 12)

"Liberalizmi Kemalizme tercih eden, 'radikal demokrasi' modasına uyan (Doğu Perinçek de "demokrasi budalaları" derdi! GZ), kimlik politikasını benimseyen, "... tarihi ulusal baskılara indirgemeye çalışan" sol, 23 Nisan gibi ulusal günleri küçümsüyormuş (s. 12). Oysa, "... emperyalizme karşı mücadele" ile "Anadolu ve Rumeli'nin yerleşik halkları arasında"ki mücadele "Millî Mücadele sürecinde bütünüyle iç içe geçmiş"miş (s. 21)

"Hem Rumlar hem de Ermeniler, Anadolu toprakları üzerinde emperyalizmin uzantısı durumuna düşmüşler"miş. "Anadolu Rumlunun örgütlü kesimleri, hem Anadolu'nun batısında hem de Pontus'ta, Yunanistan'ın beşinci kolu rolünü oynamaya başlamışlar" (s. 394)

Ermeniler de, "Cihan Harbi'nin sonlarında ve ertesinde... Anadolu topraklarında emperyalizmin aracı haline gelmiş"ler. (s. 394)

Karadeniz'deki "Rumlar emperyalizmin müttefiki olarak gerici bir rol oyna"mışlar. (s. 397)

"Rumeli'de ve (Trakya'nın doğusunda) ve doğu Karadeniz bölgesinde (Pontus olarak adlandırılan bölgede) Yunanistan'ın" ve "Taşnaksutyun örgütünün **dış güçlerden destek alarak** (abç, GZ) o yörelerde hâkimiyet elde etmesi bu topraklarda ulusal soruna çok karmaşık yeni boyutlar kat"mış. (s. 21)

"'Pontus soykırımı' kanıtlanmış bir olgu değil"miş. "Bugünkü verilere göre büyük ölçüde yalan"mış (s. 396) (Bir yankılama yaparak "uluslararası bir yalandır" diyebilir miyiz!!!)

Kürtlere gelince... "Kürt sorununu şimdilik erteliyor"muşuz (s. 392). "Ufkumuzu şimdilik Türk ulusu ile sınır"lıyormuşuz (s. 393).

Mış muş. Aydınlik yazarından bir komiklik örneği verdik, Gün Zileli'den ise trajik örnekler vereceğiz. Yazar şu iki kelimeyi alıntılıyor ve bundan alınıyor: "cumhuriyet düşmanları..." Bundan ne anlamak gerekiyor? Cumhuriyete düşman olmak iyi bir şey midir? Zileli ve benzer düşünenler için "cumhuriyet" olgusu aşılmış bir şey midir? Yoksa açıkça saltanat ve/veya hilafet taraftarı mıdır Zileli? Veya Türkiye'de cumhuriyetin bir kriz yaşadığı doğru mu değildir?¹² Ne demek adı Necip Fazıl olmayan bir yazarın bu iki kelimeyi okurlarına "adam bunu bile yazmış" diye ihbar etmesi?

Bunun kadar vahim bir başka ibareler dizisi: "İngiliz uşağı" veya "emperyalizmin uşaklığı". Emperyalizme (ve o dönemin Amerikası İngiltere'ye) uşaklık iyi bir şey midir Gün Zileli? Yoksa emperyalizm diye bir şey mi yoktur ya da İngiltere emperyalist mi değildir? Yoksa Mütareke İstanbulu'nda hiç İngiliz uşağı yoktur da biz mi

12 Bu krizin anatomisini son dönemde iki ayrı yazıda ortaya koymaya çalıştık: "Cumhuriyetin Krizinin Kökleri", *Devrimci Marksizm*, sayı 55, Sonbahar 2023 (http://www.devrimcimarksizm.net/sites/default/files/sungur_savran_cumhuriyetin_krizinin_kokleri.pdf) ve "Cumhuriyetin Krizinin Tarihi ve Güncel Nedenleri", Gökhan Atılgan (Haz.), *100 Yıl Sonra Türkiye Cumhuriyeti*, İstanbul: Yordam Kitap, 2024.

uyduruyoruz?¹³ Adı Turgut Özal olmayan bir yazarın bu şikâyetini nasıl yorumlamalıyız? Açıkla Zileli. Açıkla ki emperyalizme karşı tavrını anlayalım.

Okurumuzun dikkatini çekmek istediğimiz son nokta şudur: “Teşhir” edilen bu kavramlarımız, “Dile Yansıyan Ulusalcılık” alt başlığı altında yer alıyor. Yani cumhuriyeti saltanattan tarihî olarak üstün tutmak hiç açıklama gerekmeden “ulusalcılık”mış! Yani anti-emperyalist olmak “ulusalcılık”mış! Marksizm karşıtlarının kafasının ne kadar karışık olduğunu görebiliyor musunuz?

İki karşıt görüşlü yazar, tıpatıp aynı yöntem. Bunun anlamı nedir? Zihin tembelligi! “Bizim takım”cılık! Her ikisi için de kendi şablonuna uymayan yanlıştır! Başka bir şey gerekmez. Biri için ya Kemalistsinizdir ya karşı-devrimci! Öteki için ya devrimi görmezlikten gelirsiniz ya milliyetçi olursunuz! Şablona uymayan “teşhir edilir”!

3. Çarpıtmalar

Muhataplarımızın bir de söylenenleri bağlamı dışına çıkararak, kelimelerin anlamını değiştirerek, hatta kitapta yazılanları bütünüyle görmezden gelerek yaptıkları çarpıtmalar var. Bunlar çok sayıda ama biz okuyucuya fikir vermesi için sadece birkaç tanesine değineceğiz. Bu konuda lafı uzatmak yazar için de okur için de zaman kaybı olur. Sadece kasıtlı çarpıtmaları teşhir etmek bir görev olduğu için bunlara değinerek geçeceğiz.

Sayın Sungur kitaba “Anadolu’da koskoca Türk-Yunan Savaşı” (s.12) diye başlıyor. Sivil toplumcu ideolojinin ilklerinden İdris Küçükömer’i hatırlamadan edemedik! (...) Küçükömer Milli Kurtuluş Savaşı’nı “Türk-Yunan Savaşı” olarak değerlendirmişti.¹⁴

Yazar aklı sıra bizi İdris Küçükömer’e bağlayarak liberal ilan edecek! Alıntıldığı bu pasaj yukarıda “radikal demokrat” olarak andığımız ve liberalizme tutsak olduğunu söylediğimiz yaklaşıma eleştiri yapılan bir bağlamda yer alıyor. Demek isteniyor ki, koskoca bir savaş yaşanıyor, onu görmezlikten geliyorlar. Sahada Yunan ordusuyla önce Kuvayı Milliye, sonra Ankara’nın düzenli birlikleri aracılığıyla yürütülmüş olan bu savaşın aslında bir vekâlet savaşı olduğu kitapta **dört defa** söyleniyor. Birini buraya alalım:

Yunanistan’ın İzmir ve Ege’yi işgali, Türkiye’yi minicik bir kalıntı devlet haline getirmeyi hedefleyen İngiliz başbakanı Lloyd George’un **doğrudan emriyle** gerçekleşmiştir. Kim isterse kanıtlarız, talep etmeniz yeterlidir. Yunan-Türk savaşı, tartışmasız biçimde emperyalizmin **vekâlet savaşıdır**.¹⁵

Dört kez ifade edilen bu fikre ilişkin bu alıntıyı seçişimizin bir nedeni var: Biz “radikal demokratlar”ın Anadolu’nun verdiği mücadelenin anti-emperyalist olma-

13 Örnekleri için bkz. Burak Sayım, “Mütareke İstanbulu’nda Beynelmilel Komünizm”, *Devrimci Marksizm*, sayı 41-42, Kış-Bahar 2020, <http://www.devrimcimarksizm.net/tr/burak-sayim-mutareke-istanbulunda-beynelmilel-komunizm>.

14 Murat İnce, a.g.m., Kısım 1.

15 *Millî Mücadele*, a.g.y., s. 394-95.

dığı iddiasına karşı bunun bir vekâlet savaşı olduğunu, yani karşı tarafta emperyalizmin, o günün Amerikası olan İngiltere'nin yer aldığını vurgulamayı o kadar önemsiyoruz ki, karşı tarafa **meydan okuyoruz**. Biz mücadeleye “anti-emperyalist değil” diyenlere meydan okurken, sözde onların karşıtlarından biri çıkıp bizi savaşı “Türk-Yunan” savaşına indirgemekle suçluyor. Kötü niyetli çarpıtmanın daha çirak bir örneğini bulmak kolay mıdır?

Okuyucu hatırlayacaktır, *Aydınlık* yazarının yaptığı bir de komik yanı vardır: Bu yazar bizim ufkumuzun Türk-Yunan savaşıyla sınırlı olduğunu, bu bakımdan kendisine İdris Küçükömer'i hatırlattığımızı söyleyerek bizi eleştiriyor ama daha sonra bizi okuruna şikâyet ederken, hatırlayın, şu cümleyi de dava dilekçesine yazıyor: “Yunan-Türk savaşı, tartışmasız biçimde emperyalizmin vekâlet savaşıdır.” Şimdi yazıda daha evvel yapılan eleştiriyi kafasında tutmuş olan akıllı bir okuyucu, daha aşağıda bu cümleyle karşılaşınca ne düşünür? “Demek ki” der, “Sungur Savran mücadeleyi Türk-Yunan savaşından ibaret görmüyor, esas aktörün emperyalizm olduğunu vurguluyor.” *Aydınlık* yazarı söz konusu cümleyi şikâyet konusu yaparak kendi kalesine şahane bir gol atmayı başarmıştır!

Bir de karşı uçtan, Gün Zileli'nin yazısından bir örnek verelim. Biz kitapta, sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde iki ana burjuva ideolojisinden liberalizme kapılmış olan aydınların komünizme daha uzak durduğunu, milliyetçilerin ise zorunlu olarak anti-emperyalist bir damar taşıdıkları için komünizme geçişlerinin daha kolay olduğunu ileri sürüyoruz. Gün Zileli bizi “ulusalcılık”la eleştiriyor ya, kendine bir koz bulduğunu sanıyor ve şöyle yazıyor:

... **milliyetçiler** komünizmin anti-emperyalist kararlılığı dolayısıyla bu akıma katılıp, o andan itibaren **daha yüksek bir enternasyonalizm aşamasına** (abç, GZ) ulaşabilirler”miş. (s. 75) (Mihri Belli'nin de milliyetçilikle enternasyonalizmi birleştiren, buna benzer ünlü bir sözü vardı).¹⁶

Neresinden tutmalı? Mihri Belli'nin (bizim için Mihri Ağabey'in) kaynak olarak Fransız sosyalist önderi Jean Jaurès'e atfettiği ve sık sık dile getirdiği düşüncenin bizimkiyle ilgisi yoktur. O şöyle söyler:

Ünlü Fransız sosyalisti Jean Jaurès'in benim de sık sık tekrarladığım bir sözü var. Şöyle diyor: ‘Yurtseverliğin azı seni enternasyonalizmden uzaklaştırır, çoğu ona yaklaştırır. Öte yandan enternasyonalizmin azı seni yurtseverlikten uzaklaştırır, derin bir yurtseverlik seni enternasyonalizme götürür.’ Doğru söz, bende öyle oldu.¹⁷

Gün Zileli bir *Aydınlık* önderi olarak politik hayatının ilk aşamasında Mihri Belli'yle doğrudan temas içinde olmalıdır, şahsen olmasa bile siyaseten. Belli'nin bu sözünün anlamını ya o aşamada bile anlayamamıştır ya da şimdi unutmuştur.

¹⁶ Zileli, a.g.m.

¹⁷ Aktaran: Elçin Ateşoğlu, *Türk Siyasal Yaşamında Milli Demokratik Devrim Düşüncesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2006, s. 90. Orijinal kaynak: *Tempo* dergisi, sayı 43/933, 25 Ekim 2005, s. 34-37. Yazar ya da *Tempo*'nun gazetecisi, son cümlede “ben de” yazmış. Bunu düzeltmek zorunda kaldık. Ya “bende” olması gerekir, ya “bende de”.

Aklı sıra bizi Türkiye solunun kahraman ama milliyetçi eğilimler taşıyan bir tarihî şahsiyetinin yanına iterek “Troçkizmden Ulusalçılığa” başlığına bir kanıt daha bulacaktır.

Belli, her ne kadar milliyetçilikten değil “yurtseverlikten” söz ediyor olsa da sonuç olarak ne diyor? Bu ikisinin birbirini beslediğini söylüyor. Yani şöyle ya da böyle **kalıcı** bir bütünden söz ediyor.

Oysa biz ne diyoruz?

Liberalizm, tanımı gereği, dünya pazarının zorunluluklarına ve dolayısıyla da bu pazarın en büyük gücü olarak emperyalizme biat etme anlamı taşır. Buna karşılık milliyetçilik, spesifik şartlara bağlı olarak gelişiminin bir noktasında emperyalizm ile çatışma içine girebilir. Bu sebeple liberaller, kendi geçmişlerine sadık kaldıkları sürece normal şartlarda komünist olamazken, milliyetçiler komünizmin anti-emperyalist kararlılığı dolayısıyla bu akıma katılıp, o andan itibaren daha yüksek bir enternasyonalizm aşamasına ulaşabilirler.¹⁸

Burada kalıcı bir karşılıklı beslemeden değil, bir diyalektik dönüşümden söz edildiği açık. **Enternasyonalizm** yurtseverlik ya da milliyetçilikle aynı düzeyde ele alınmıyor, daha yüksek bir aşamaya yerleştiriliyor. Ama bir kez Zileli gibi hasmınızı kendi işinize gelen bir kutuya yerleştirmeye karar vermişseniz, hasmınızın bu kutuya sığması da mümkün değilse, başlarsınız çarpıtmaya! Gün Zileli, soruyoruz: o cümledeki “o andan itibaren” kelimeleri neden var?

4. Bir yanlışlıklar komedyası: “Sovyet ulusalçılığı”

Muhataplarımızın eleştiri yöntemlerinin epey sorunlu olduğunu görüyoruz. Yine de bazı eleştiricilerin bazı argümanlarına kısaca da olsa cevap vermek, onları ikna etmek için değil, okurlarımızın bazı konuları daha berrak görmesini sağlamak açısından anlamlı olabilir.

Bu tartışmada en zararlı kavram Gün Zileli’nin bize atfettiği “Sovyet ulusalçılığı”dır. Okura yeniden hatırlatalım: Zileli’nin yazısının başlığı “Troçkizmden ulusalçılığa”dır. Bu yazıda bizim Türk ulusalçılığına doğru bir “yönseme” içinde olduğumuza dair deliller, “cumhuriyet düşmanları” veya “emperyalizmin uşakları” dediğimize dair (elbette dedik!) “milliyetçi beyanlarımız”dır. Ne Zileli ne de sağda solda, sosyal medya paylaşımlarında bizim milliyetçiliğe veya ulusalçılığa kaydığımızı dair dedikodu mahiyetinde satırlar çiziktiren kişiler bundan öteye “delil” gösterememiştir. Hepsine (tabii Zileli’ye de) Türk ulusunu diğer uluslara göre kayırdığımızı veya üstün tuttuğumuza dair bir tek satır alıntı yapmaları konusunda meydan okuyoruz!

Biz proletarya enternasyonalistiyiz. Tarihte bazen ilerici roller oynamış ama aynı zamanda en büyük felaketlere yol açmış olan milliyetçi ideolojinin proletarya enternasyonalizminde zerresi bulunmaz. Biz bütün halkların sadece formel değil, gerçek eşitliği için savaşıyoruz.

Bu yüzden de Sovyetler Birliği’ni her devletten üstün tutarız. Ama Sovyetler Birliği bir ulus değildir ki Sovyet ulusalçısı olalım. Bu yıl Lenin’in ölümünün 100.

¹⁸ Millî Mücadele, a.g.y., s. 75.

yıldönümü olduğu için bizim açımızdan Lenin Yılı. Bu vesileyle Lenin üzerine yaptığımız çeşitli çalışmalarda Sovyetler Birliği'nin bir ulus ya da ulus-devlet olmak bir yana, modern çağda bir ulusun veya coğrafi bölgenin adını taşımayan ilk ve tek devlet olduğunu ortaya koyduk.¹⁹ 1922 Aralık ayında kurulan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, modern tarihin tek **ulusuz** devletidir. Ulussuz devletin ulusu yoktur, ulusalcılığı da olamaz. Sovyetler Birliği proletarya enternasyonalizminin devletidir. Yani ulusçuluğu yeryüzünden kaldırmak üzere mücadeleyi öngören programın cisimleştiği devlet. Bu yüzden Gün Zileli'nin bize Sovyet ulusçuluğu atfetmesi içi boş bir iddiadır.

Yanlılıklar komedyasının ilk aşaması enternasyonalizmi cisimleştiren devletin “ulus” olarak görülmesiye ikincisi de *Yeni Yaşam* yazarı İlham Bakır'ın yazısının bize yönelttiği eleştirinin özünü veren son paragrafıdır:

Savran'ın bu kitabında hem ileri sürdüğü görüşler, hem kullandığı dil, bir sosyalistin, solda duran bir teorisyenin değil, mağrur, muktedir, müesses Kemalist Türk milliyetçiliğinin dili ve düşünceleridir. Savran'ın, Türk milliyetçiliğinin, müesses nizamın değirmenine taşıdığı suya dair çok daha derinlemesine bir değerlendirme, Gün Zileli'nin *Artı Gerçek*'teki yazısından okunabilir. Ya da kitabın kendisinden.²⁰

İroniye bakar mısınız? Savran'ın *Türk milliyetçiliğinin* derinlemesine bir değerlendirmesi Gün Zileli'nin yazısında bulunacakmış! O yazıya bakan okuyucu ise bizim esas milliyetçiliğimizin (“ulusalcılığımızın”) “Sovyetler Birliği ulusalcılığı” olduğunu, Türk ulusalcılığımızın türev olduğunu görecektir:

Kısacası Savran, Türkiye'deki “Milli Mücadele”yi, “kasırganın merkez üssü” Sovyetler Birliği'ne bağlayarak Türk “milli mücadelesi”ni bir **alt birim** haline getirirken, her şeyi bu “merkez üssün” durumuna göre değerlendirmektedir. Yani Sovyetler Birliği'nin çıkarına olan her şey iyidir. Ulusalcılık da zaten bir devleti ya da bir ulusun çıkarlarını her şeyin üstünde tutmak değil midir?²¹

Görüyor musunuz? Biri proletarya enternasyonalizminin devletine desteği “ulusalcılık” diye niteliyor, sonra türev bir Türk ulusalcılığı iddiasında bulunuyor. Öteki Sungur Savran'ı “mağrur, muktedir, müesses Kemalist Türk milliyetçiliği” ile suçlayabilmek için onu esas olarak Sovyet ulusalcısı olarak gören yazara referans yapıyor.

İlham Bakır'ın tepkisini yazısının en ufak bir argümanı olduğu için değil, ama kendisinin Kürt özgür basın geleneğinde çıkan bir gazetenin yazarı olduğu için biraz daha geniş bir bakış ile gözden geçirelim. Bakır *Yeni Yaşam*'da yazdığına göre, kendisi Kürt olsun olmasın, bu “mağrur, muktedir, müesses” milliyetçiliğin Kürt ulusuna karşı gurur gösterisi yapan, iktidar sahibi olan bir milliyetçilik olduğunu savunacaktır mutlaka. Kameramızın açısını genişlettiğimizde durum şudur: Bir tarafta bugünkü müttefiki, 1970'li yılların ortalarından itibaren onlarca yıl Türk

19 Bkz. Sungur Savran, *Lenin: Dünya Devriminin Önderi*, İstanbul: Yordam Kitap, 2024, s. 240-243, “SSCB'nin Tarihi Anlamı” alt bölümü.

20 İlham Bakır, a.g.m.

21 Zileli, a.g.m.

siyasetinin Kürt düşmanı bir akımının önde gelen liderlerinden biri olarak görev yapmış Gün Zileli. Öteki tarafta bütün siyasi hayatı boyunca Kürt halkının kendi kaderini tayin hakkını savunmuş, HADEP ve benzeri Kürt partilerinin listesinden Emek, Barış, Özgürlük adı türü isimler kullanmış muhtelif bloklarda kendisi ve partisinden başka yoldaşları seçimlerde aday olmuş, 93 konseptinin uygulanmaya başladığı 1993 yılından itibaren işkence ve katliam dönemi dâhil 12 yıl özgür basın geleneğinde köşe yazarı olarak görev yapmış Sungur Savran. Bravo İlham Bakır! İyi kılavuz ve doğru hedef seçmişsin!

5. TKP-Aydınlık fikir ortaklığının sırrı

Bir İhtilal Olarak Millî Mücadele kitabının başlattığı tartışmada yer alan bir başka odak da, yukarıda da belirttiğimiz gibi, kendine Türkiye Komünist Partisi (TKP) adını veren parti oldu. Partinin Merkez Komitesi üyesi olduğu açıklanan bir yazar, Ali UFUK ARIKAN, çok anlamlı bir başlıkla (“Sungur Savran Millî Mücadele’ye ‘İhtilal’ Demek Zorunda kalırsa: Mustafa Kemal gerçekten bu mu?”) yayınlanan yazısında Sungur Savran’ı eleştiriyordu.²²

Peki neden eleştiriyordu? Sorun Sungur Savran’ın Mustafa Kemal’in Millî Mücadele’deki yerini küçümsemesidir. Oysa Arıkan açık seçik söylüyor: “Mustafa Kemal, Türkiye Cumhuriyeti’yle sonuçlanan Millî Mücadele’nin açık seçik, tartışma götürmez önderidir.” Kitapta Mustafa Kemal’in devrimi başlatan kişi olmadığı, o bu işlerin içine girmeden önce Anadolu ve Trakya’da büyük kitlelerin harekete geçtiği, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Erzurum Kongresi’nde basbayağı zorlandığı, 1920 yılı boyunca askerî güç olarak büyük ölçüde köylü çetelerine bağımlı kaldığı, ancak 1921 sonrasında, köylü çeteleri tasfiye edildikten, düzenli orduya çeki düzen verildikten ve Sovyet Rusya ile yardımlaşmanın temelini oluşturan 16 Mart anlaşması imzalandıktan sonra Büyük Millet Meclisi’nin duruma hâkim olduğu, Sakarya savaşından sonra da Mustafa Kemal’in tartışılmaz önder haline geldiği anlatılmıyormuş. Bunlar önemli değil. TKP’nin yazarı hiçbir gerekçe vermeden “tartışma götürmez” önder Mustafa Kemal’dir demiştir.

Peki, Savran bu “tartışma götürmez” tarihî gerçeği neden sorguluyor? Arıkan pek yüce gönüllü. Savran’a hakkını vermek istiyor:

Hakkını verelim, Savran liberalizme ve milliyetçiliğe teslim olmamak için çaba göstermiş, ama o kadar, sadece göstermiş!
Millî Mücadele’ye “ihtilal” denildiği için liberallere ödenmek zorunda hissedilen bedel, gerçekten can acıtıcı olsa gerek.

Birinci küstahlık: Sol liberal taarruz Türkiye’ye adımını atar atmaz, Marksizmi savunmak ve geliştirmek amacıyla yayınlanmaya başlayan *11. Tez* dergisinin Yayın Kolektifi üyesi, o zamandan bu yana bu mücadeleyi aralıksız sürdüren Sungur Savran “liberalizme (...) teslim olmamak için çaba göstermiş...” Hakkını vermek buymuş.

İkinci küstahlık, eleştiri yazısının başlığında: “Sungur Savran Millî Mücadele’ye

²² Arıkan, a.g.m.

‘ihtilal’ demek zorunda kalırsa”. İnsan bir yazarı eleştirmeye kalkıştığında geçmiş hakkında biraz bilgilenmeye çalışır. TKP adını taşıyan partide bu konuda epey bilgi sahibi insanlar var. Savran 1985’te *11. Tez*’in ilk sayısında yayınlanan yazısında sol liberallerin bugünkü cumhuriyeti Osmanlı’nın devamı gibi göstermesine karşı Türkiye’de burjuva devriminin nasıl yaşandığını anlatmıştı. Sonra 1992’de yayınlanan *Türkiye’de Sınıf Mücadeleleri* başlıklı kitabında bunu daha ileri taşıdı, Hürriyet devrimini (1908) ve Millî Mücadele’yi Türkiye’de burjuva devriminin iki dalgası olarak ele aldı. Bu kitap şimdi 5. basımında.²³ Demek ki, bir hesaba göre 40 yıldır, bir hesaba göre 30 küsur yıldır, Savran Millî Mücadele’ye “burjuva devrimi” yani “ihtilal” diyor. Kalkıp “‘ihtilal’ demek zorunda kalırsa” kalıbını kullanmak, nasıl bir üslup, nasıl bir kavrayış, nasıl bir sorumsuzluktur? Karşınızdaki yazar hayatı boyunca liberalizme etmediğini komamış. Liberalizme teslim olmamak için çaba gösteriyormuş! Karşınızdaki yazar 40 yıldır Millî Mücadele’ye “burjuva devrimi” diyor. “İhtilal” diyebilmek için liberalizme bedel ödüyormuş!

Arikan’a gereken cevabı genç yoldaşımız Emre Bayır *Gerçek* sitesinde verdi.²⁴ Daha fazla söze gerek yok. Bizim sormak istediğimiz soru başka. TKP’nin Kemalizminin ardında ne yatıyor? Neden bizim kitabımız çıkar çıkmaz eleştirme ihtiyacını hissettiler? Neden *Aydınlık* yazarıyla TKP yazarı fikrî bir ortaklığa sahip?

Türkiye solunun Stalinist kanadı, Sovyetler Birliği’nin 1930’lu yıllardan itibaren içine girdiği dönemde dünya devrimi hedefini terk etmesi dolayısıyla benimsediği yeni görüşler çerçevesinde bizim gibi ülkelerde “demokratik devrim”den daha ileri gidilemeyeceğini bir temel anlayış olarak benimsemiştir. Şefik Hüsnü TKP’inden İsmail Bilen TKP’sine kadar, sürdürülen politika görünürdeki nüanslar bir yana hep bu olmuştur. Türkiye özgülünde bu politika, ifadesini Kemalizme destek biçiminde bulmuştur. Bugünkü TKP’nin tarihî temellerinin ideolojik olarak atıldığı *Gelenek* dergisi, 1980’li yıllarda bu cenderenin ötesine geçmeye çalışıyordu. Ama 1990’lı yıllarda ve özellikle 28 Şubat döneminden sonra TKP bu tutumunu değiştirdi. Yükselen İslamcılığa karşı laik ve aydınlanmacı cumhuriyetin savunulmasını politikasının merkezine yerleştirdi. 2007’de (Orgeneral Yaşar Büyükanıt’ın imzasıyla) yayınlanan sanal muhtıraya açık destek verdi.²⁵ Böylece tarihî TKP’nin, yani Şefik Hüsnü’nün çizgisine geri dönmüş oldu. İşte bugün girilen laiklik atağı ve partiyi modern küçük burjuvazinin bağrında büyütme çabası bu değişimin perçinlenmesidir. MKA’ya bu nedenle sahip çıkmıştır TKP.

Aydınlık, yani Vatan Partisi, bu konuda sırasını savmıştır. 2014’e kadar “Mustafa Kemal’in askeriyiz” diyen bu parti o zamandan bu yana Tayyip Erdoğan’ın askeri haline gelmiştir. Ama taktik düşünceler ötesinde, derinde Mustafa Kemal fetişizmi devam etmektedir. Bu yüzden TKP ile Aydınlik arasındaki fikrî birlik, temelde her iki harekete de hâkim olan Stalinist Kemalizm şablonuna uymaktadır.

²³ *Türkiye’de Sınıf Mücadeleleri*, cilt 1: 1908-1980, 5. basım, İstanbul: Yordam Kitap, 2022.

²⁴ Emre Bayır, “Bir ‘İhtilal’ Olarak Millî Mücadele’yi Kavrayamamak”, <https://gercekgazetesi1.net/karsi-manset/bir-ihimal-olarak-milli-mucadeleyi-kavrayamamak>.

²⁵ Bu iddianın kanıtlarını o günlerde yayınlanan bir yazımızda ayrıntısıyla vermiştik: “Ya sınıf bağımsızlığı ya felaket”, <https://sendika.org/2008/07/ya-sinif-bagimsizligi-ya-felaket-sungur-savran-mavidefter-org-22023>.

6. Tahrifatın iftiraya dönüşmesi: Fuat Önen-Orhan Dilber ikilisi

Bir İhtilal Olarak Millî Mücadele üzerine yazılan reddiyelerin hiçbiri, Kürt ulusal sorununu argümanlarının merkezine alarak uzun uzun tartışmıyor. *Yeni Yaşam* yazarı İlham Bakır'ın gazete köşe yazısı bize Kürt sorununu görmezlikten gelme suçlamasını yapmasına yapıyor ama (biraz da bir köşe yazısının yer sınırı dolayısıyla) bunu temellendirmek için hemen hemen hiçbir çaba göstermiyor. Bu açıdan bakıldığında, *Ne Yapmalı?* dergisinde Fuat Önen ile yapılmış olan mülakat bir bakıma istisnai olarak görülebilir.

Kitabımızı Kürt sorununu gündeme getirerek tartışan bir eleştiri çok değerli olabilirdi. Türkiye'de burjuva devrimi ile ezilen bir ulusun kaderi arasındaki ilişkiyi sosyalistlerin nasıl ele alması gerektiği konusunda anlamlı bir tartışma yapılabilirdi bu sayede. Meseleyi başka burjuva devrimleri ile karşılaştırma içinde ele alabilir, benzerlikleri ve farklılıkları tartışabilirdik. Millî Mücadele burjuvazinin ve dolayısıyla Türk milliyetçiliğinin zaferiyle değil de kitapta çok berrak biçimde ortaya konulan diğer alternatife göre bir işçi-köylü ittifakı temelinde halk sınıflarının lehine sonuçlansaydı, bu farklı tarihsel gelişme çizgisinde Batı Asya'nın (Ortadoğu'nun) ulusal sorunlarının (bu bağlamda en önemlisi Kürt sorununun) sosyalist ilkelere göre nasıl çözüme ulaştırılabileceği üzerine verimli bir tartışma bile yapılabilirdi.

Ama hayır! Fuat Önen'in²⁶ (ve onunla yapılan mülakatın ardına bir asalak gibi yapılmış kısa yazısıyla Orhan Dilber'in²⁷) amacı, bu önemli tarihî kavşağı tartışmak değil, bizi yerden yere vurmak olduğu için böyle bir tartışmanın açılması yolunda en ufak bir olanak kalmıyor. Bizi yerden yere vurmak için de ikili şu ana kadar sergilediğimiz eleştirmenlerden de daha fazla alçalarak tahrifat faaliyetini iftiraya çeviriyorlar. Onlara göre, bizim bütün amacımız bir Türk devletini, hatta, sıkı durun, Osmanlı'yı savunmaktır. Tahrifat nasıl iftiraya dönüştürülüyor, görelim.

İftira 1: Fuat Önen bizi "Türkiye solunun yüzyıl sonra yeniden 1918-23 dönemini hatırlaması bunun bir devrim olduğunun önerilmeye başlanması" yolunda bir eğilimin parçası sayıyor. Bu eğilimi gösterenlerin ana saiklerini ise şöyle açıklıyor: "Temel sloganları şudur: 'Cumhuriyet bir devrim sonrası kurulmuştur. Bu cumhuriyete asla karşı değil ama bunu demokrasi ile taçlandırmak lazım.'"²⁸

Sungur Savran'ın ve partisi DİP'in tavrını böyle özetleyen biri ya Türkiye solu içindeki tartışmalar konusunda külliyen cahildir ya da yalan söylüyordur, müftehridir. Ama şimdi tartıştığımız mesele bizim bugünkü siyasi programımız değil. Tartıştığımız, genel olarak Türkiye Cumhuriyeti konusunda ne dedikimiz. Kitapta açıkça bu cumhuriyetin hem bir burjuva cumhuriyeti olarak formel eşitsizliğin ardında devasa sosyo-ekonomik eşitsizlikler yarattığını, hem de Kürt halkını bir ulus olarak toptan ezdiğini ve inkâr ettiğini yazıyoruz. Türkiye devrimini de ele alan, otuz küsur yıl önce yayınlanmış ve Türkiye solunda çok yaygın olarak etki bırakmış olan *Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri* kitabımızın birinci cildi kısacık metodolojik bir

26 "Sungur Savran'ın 'Devrimi' ve T.C. Hakikati", *Ne Yapmalı?*, Kitap Dizisi-4, Kış 2023-2024.

27 "Fuad Önen Söyleşisi Hakkında Notlar", *Ne Yapmalı?*, Kitap Dizisi-4, Kış 2023-2024.

28 A.g.m., s. 106.

“Önsöz”den sonra şöyle başlıyordu:

1992 yılında Kemalizm bir gericiliktir. Sadece 1992’de değil, 1980’de ve 1971’de de Kemalizm bir gericiliktir. Daha da önemlisi, Kemalizm bir ideoloji ve bir politika olarak iktidarda olduğu dönemde, 20’li, 30’lu ve 40’lu yıllarda dahi yoğun biçimde gericilik unsurları içeriyordu. *Her şeyden önce*, en özgül yönüyle Kemalizm, Kürt ulusunun bütün haklarının ayaklar altına alınması, özgürlük mücadelesinin kitlesel katliamları içeren bir şiddetle bastırılması demektir ve bu yüzden gericiydi.²⁹

Ama o zaman da bizim için 1923’te cumhuriyetin kurulmasıyla sonuçlanan süreç, aynen şimdi olduğu gibi, bir burjuva devrimiydi. Kitabın 2. Bölümü’nün başlığı tam tamına şöyledir: “Cumhuriyetin Kuruluşu: Kitlesiz Burjuva Devrimi”.³⁰ Bu iki unsur beş basımdır aynı muhafaza edilmiş. Kitabın 2022 yılında yayınlanmış olan beşinci basımı da Kemalizmin günümüzde bir gericilik olduğu önermesiyle açılıyor. İkinci bölümün başlığı da hâlâ “kitlesiz burjuva devrimi”.³¹ Demek ki, bir yazar, bir Marksist, Fuat Önen’in kendi deyişiyle “Sungur Savran gibi birikimli, yıllardır komünist teoriye çalışan biri”³² 30 küsur yıldır bir tezi savunuyor, burjuva devrimiyle Kürtlerin ezilmesi arasında bir kaçınılmaz çelişki görmüyor, bunun başka burjuva devrimlerinde neredeyse evrensel olarak görülen bir olgu olduğunu her ortamda tekrarlıyor. Ama siz 30 küsur yıl sonra onun “bu cumhuriyete asla karşı değiliz” diyenler arasında yer aldığınızı iddia edebiliyorsunuz. İşte iftira böyle yapılır!

İftira 2: Fuat Önen’e göre biz, Türklerin küçük bir ulus olarak yaşamasına karşıymışız. “Sungur Savran ısrarla ‘Türkler Anadolu’da küçük bir devlet kurmaya mahkûm ediliyorlardı’ diyor.”³³ Hatta, daha da ileri gidiyor Önen ve bizim hayatımız boyunca hiçbir zaman yapmadığımız, tekrarlıyoruz asla yapmadığımız, belleğimizi bile yoklamadan tekrarlıyoruz, bir kez bile yapmadığımız bir şeyi yaptırıyor bize ve bizi *Türk ulusu adına “biz” diyerek* konuşturuyor: “Sungur Savran diyor ki Anadolu’da bir küçük devlet olarak yaşayacaktık.”³⁴

Burada da açıkça bir iftira var. Sungur Savran, *Bir İhtilal Olarak Millî Mücadele* kitabının hiçbir yerinde bu ihtilal sürecinin sonunda kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti’ni savunmuyor. Bunu sadece saltanattan üstün görüyor ve bu topraklarda iktidarın sınıf karakterinin değişmesi anlamında bir devrim olarak niteliyor. Cumhuriyete bütünüyle sahip çıkmak bir yana, açıkça bir işçi-köylü hükümetinin kurulması yoluyla 1922’de kurulacak olan Sovyet federasyonuna katılmasının esas ideal çözüm olduğunu bile savunuyor.³⁵ Bu kitabın en önemli yeniliği, *bildiğimiz*

29 *Türkiye’de Sınıf Mücadeleleri*, cilt 1, İstanbul: Kardelen Yayınları, 1992, s. 11. Vurgu sonradan. 30 A.g.y., s. 32.

31 *Türkiye’de Sınıf Mücadeleleri*, cilt 1, 5. Basım, İstanbul: Yordam Kitap, 2022, s. 49 ve 77.

32 Önen, a.g.m., s. 117.

33 A.g.m., s.111.

34 A.g.m., s. 114. Önen’in ve onunla *Ne Yapmalı?* dergisi adına konuşan mülakatçı her kimse onun ortak bir rahatlığı var. Bizim ağzımıza kaynak bile göstermeden bir şeyler sıkıştırıyorlar çünkü bu bir görüşme, bir söyleşi. Bu yüzden normal eleştiri yazısının yazı ahlakının kurallarından kendilerini muaf görüyorlar. Bir cümle “diyor ki” diye kuruluyorsa, okur haklı olarak bizim gerçekten böyle dediğimizi zannedecektir. Oysa böyle bir şey demedik. Bütün söylediğimiz, Sevr ile öngörülen Türkiye’nin, yaşaması zor bir siyasi birim olarak şekillendiğidir. Bunun emperyalist bir plan olduğunu ve fiili işgallerle birleştiğinde halkta genel bir isyan duygusu doğurduğunu ileri sürüyoruz. Bunu kendi duygularımızın dışında nesnel bir olgu olarak söylüyoruz.

35 Kitabın “Ne Yapmalı(ydı)?” başlığını taşıyan 21. Bölümü, özel olarak da s. 375-378 arasında an-

kadarıyla Türkiye sosyalist hareketinin tarihinde ilk kez, 1918-1923 mücadelesi sonucunda bir burjuva iktidarının kurulmasının kaçınılmaz olmadığını, bir sürekli devrim sürecinin olanaklı olduğunu somut verilerle ortaya koymuş olmasıdır.

Anadolu ve Trakya'nın Sovyetleşmesi'ni savunan bir yazardan siz Türk ulusal devleti savunucusu imal edeceksiniz! İşte iftira!

İftira 3: *Ne Yapmalı?* dergisinin mülakatçısına ve Fuat Önen'e göre biz sadece Türk milliyetçiliğinin çıkarlarını değil Osmanlı'yı bile korumaya çalışıyormuşuz! Mülakatçı, bir sorusunda kelimesi kelimesine "Sungur Savran (...) Osmanlı'nın yıkılmaması gerekirdi diyor" deyince, Fuat Önen de (herhalde kitabı okumamış olduğu için!) ona inanıyor ve cevap veriyor: "Bir devrimcinin bu imparatorluğun birliğini savunması akla ziyan bir meseledir."

Bu iki şuarsuz öznenin arasındaki absürt tiyatro diyaloglarına benzeyen bu alış-verişin taraflar açısından anlamı ne olursa olsun, burada artık tahrifatın çok ötesine geçen bir ahlak sorunu olduğu kolayca söylenebilir. Sungur Savran'ın cumhuriyet kampı ile Abdülhamid-Vahdettin-Necip Fazıl-*Derin Tarih* çizgisi karşı karşıya geldiğinde tavrının çok net olduğu, Osmanlı'nın miadının tarihî nesnel nedenlerle dolmuş olduğunu açıkça savunduğu, Osmanlı özlemini her yerde mahkûm ettiği, kitabın her yerine sinmiştir. Cumhuriyet ile saltanat arasına koyduğu ayrım liberal-liberal Kürt-radikal demokrat koalisyonun birçok unsurunun sınırlarını bile bozacak düzeyde iken (hatırlayın, Gün Zileli, bizim "cumhuriyet tehdit altında" dememizi Kemalizmimizin ya da Türk milliyetçiliğimizin belirtisi olarak alıyordu!) ona Osmanlıcılık atfetmek, karalama çabasının umutsuz bir adımından başka bir şey değildir.

İftira 4: Fuat Önen'e göre biz 1918 sonrasında da İttihatçı paşaları "devrimci alternatif" olarak görüyormuşuz. Bizim 1908 Hürriyet Devrimi'ne ilişkin son derece kararlı tutumumuzu özetledikten sonra dünya savaşı içinde işledikleri suçlara referansla şöyle diyor Önen: "İttihatçı paşalar can güvenliklerini sağlamak için doğuya kaçmaya başlamışlardır. Bunlardan bir devrimci alternatif çıkarmak insan aklını zorlamaktır."

Asıl Fuat Önen'in iddiaları insan aklını zorluyor. Kitabımızın bir özelliği de, Sungur Savran'ın Mustafa Suphi ile paralel olarak İttihatçıları sadece "emperyalist" eğilimli değil aynı zamanda alçak katiller olarak nitelemesi ve yerden yere vurmasıdır. Bu, kitabın tamamına sinmiştir. Hatta bu yüzden Bolşeviklerin ve Komintern'in içinde bir eğilimin Enver Paşa'ya verdiği destek sert bir biçimde eleştiriliyor, Savran bu hatanın arka planının daha derinlemesine izini süreceğini vadediyor. Fuat Önen, bütün bunlara rağmen bizim 1908 öncesinde ve 1908-1913 arasında İttihat ve Terakki önderlerini devrim kampında görmemizden hareketle 1913 sonrası için de aynı yargıyı sürdürdüğümüzü ileri sürerek yeniden müfteri konumuna düşüyor.

Bütün bunlardan sonra sahneye Orhan Dilber çıkıyor. "Fuad Önen bu kitapta yer alan söyleşide çok önemli ve katıldığımız saptamalar yapıyor"³⁶ diye başladığı kısa yazısında üzerinde şimdi durmamıza gerek olmayan bir dizi noktaya değiniyor.

latılanlar bütünüyle bu alternatifin bir düş değil (zayıf da olsa) bir olasılık olduğunu ortaya koyuyor. 36 A.g.m., s. 129.

Bunlar arasında biri var ki yazar açısından utandırıcı olması gereken bir iddiadır.

Dilber bizi sosyalizm kisvesi altında şoven, yani “sosyal şoven” olmakla suçluyor.³⁷ Yukarıda Fuat Önen’in ikinci iftirası ile ilgili olarak hatırlattığımız noktayı burada biraz daha derinleştirmemiz yararlı olur. Önce Millî Mücadele’de var olduğunu ileri sürdüğümüz sürekli devrim eğiliminin temelini hatırlatalım:

... dönüm noktası Çerkes Ethem’in Yeşil Ordu’ya katılmasıyla ortaya çıkmıştır. Neden? Yeşil Ordu büyük bir güç olduğu için değil. Yeşil Ordu, içindeki komünist kadrolar sayesinde Sovyet Rusya ve/veya Komintern ile doğrudan bir ilişki içinde olduğundan dolayı. Çerkes Ethem Yeşil Ordu’ya katılmakla kalmamış, bir yandan da Eskişehir’de 30 Ağustos 1920’den itibaren gazeteci Arif Oruç’un yönetiminde *Seyyare Yeni Dünya* gazetesini finanse etmeye başlamıştır. Gazetenin adı çok ilginçtir, çünkü *Yeni Dünya* Mustafa Suphi’nin Rusya’da yayınladığı gazeteyle aynı adı taşıyacak kadar Bolşevik yanlısı olduğunu açıkça ilan etmektedir. “Seyyare” ise bilindiği gibi Ethem’in birliklerinin adından esinlenmektedir. Ethem *Seyyare Yeni Dünya*’ya verdiği uzun bir demeçte kendisini Bolşevizme çok yakın hissettiğini vurgulamaktadır. Halk arasında, hatta Meclis’te ve yönetici kadrolar arasında itibarı çok yüksek ve askerî gücü tartışılmaz bir komutanın şimdi bir de Sovyet Rusya’ya, Bolşeviklere yaklaşması söz konusudur.³⁸

Ethem’in zengin köylüye, eşrafa, mütegalibeye karşı yoksul köylülere dayanan bir ordu kurmuş olduğu daha önce gösterilmiştir. Demek ki burada Sovyet Rusya’ya yaklaşmış olan, yoksul köylülüğün temsilcileri olmaktadır. İşte bu tarihî bağlamda, kitabın “Ne Yapmalı(ydı)?” başlığını taşıyan 21. Bölümünde Mustafa Suphi’nin ve Türkiye Komünist Fırkası’nın nasıl bir strateji izlemesi gerektiği konusundaki görüşlerimizi dile getiriyoruz. Ayrıntıları bir kenara bırakarak işin özüne gelelim:

Bu durumda Mustafa Suphi ve arkadaşlarına ne görev düşeceği bizce tartışılmayacak kadar berraktır. Anadolu komünistleriyle güçlerini birleştirmek, Eskişehir işçi sınıfı içindeki çalışmayı Türkiye sathına yaymak, İstanbul’da, Zonguldak’ta, ta 1919 Mayısından beri Karadeniz kıyı şeridindeki kentlerde yapılan işçi çalışmasını onunla bütünleştirmek, böylece işçi-köylü ittifakını güçlendirmek. Ama en önemlisi şudur: ***Mustafa Suphi’nin partisinin askerî örgütü vardır. Bu örgütün askerlerini eldeki her olanaklı yöntemle Anadolu’ya sevk ederek güçlerini Kuvayı Seyyare ile birleştirmek ve Ankara’ya karşı tam bir sınıf cephesi açmak, TKF’nin stratejisinin asli bir boyutu haline getirilmeliydi.***

Şayet bu, zamanlaması doğru biçimde saptanarak yapılmış olsaydı, köylülüğün bağrında doğan sürekli devrim dinamiği, işçi sınıfının önderliğiyle ve Sovyet Rusya’nın desteğiyle, zaferi getirebilirdi.³⁹

Kime karşı zaferi? Kitabın bu bölümü bütünüyle açıktır: Mustafa Kemal’de cisimleşen ama aynı zamanda ülke içine giremeyen Enver Paşa’nın da ayrı bir bileşeni olduğu burjuva siyasi önderliğine karşı zafer. Milliyetçilere karşı zafer.

Demek ki Orhan Dilber, Millî Mücadele dönemindeki devrimde ***Türkiye’nin sovyetleşmesini*** savunan, savunmakla kalmayıp bunun mümkün olduğunu söyleyen

37 A.g.m., s. 132.

38 *Bir İhtilal Olarak Millî Mücadele*, a.g.y., s. 222.

39 A.g.y., s. 377.

bir komüniste Türk milliyetçiliği atfediyor, “sosyal şoven” sıfatını yakıştırıyor. Bunun utancını duyacak mıdır? Sanmıyoruz.

7. Soğukkanlı bir değerlendirme: Fatih Yaşlı

Türkiye solunun ideoloji alanında en çok sesi çıkan (biri sol liberal-radikal demokrat, öteki sol Kemalist) iki akımının *Bir İhtilal Olarak Millî Mücadele* karşısında nasıl savunmacı refleksler geliştirdiğini, her birinin kendi şablonuna uymayan fikirlere nasıl gerekçesiz saldırdığını gördük. Peki, bütün bu kargaşada kitabı kendi gerçek zemini üzerinde, Marksist yöntemi uygulayan yönleriyle değerlendiren hiç mi olmadı? Fatih Yaşlı'nın kitap değerlendirmesi, kendisinin bizimle anlaşmadığı konuları da öne sürmekle birlikte, bizce kitabın bilgi ve yorum dağarcığımızı neler kattığını ortaya koymaya yönelik, bütünüyle âdil bir bakış açısını temsil ediyor.⁴⁰ Yaşlı, kitabın liberal içtihadı karşı altını çizdiği doğrulara ve başka olumlu yanlarına dikkat çektikten sonra anlaşmazlık noktalarını özet biçimde dile getiriyor: bizim Mustafa Kemal olmasa da Millî Mücadele'nin başarıya ulaşacağına ilişkin kanımız; Mustafa Suphi ve 15'lerin katilinin tek bir mektupla kanıtlandığına dair iddianın inandırıcı olmayışı; Havza'da bizim atfettiğimiz düzeyde belirleyici bir görüşmenin varlığının kuşkulu oluşu; Çerkes Ethem'in Bolşevik bir lidere dönüşmesi olasılığı konusundaki iyimserliğimiz. Yaşlı bütün bunların tartışılması gereken, inandırıcı olmayan düşünceler olduğu kanısında.

Bunlar arasından sadece ikisine önemli yanlış anlamalara yol açabilecekleri için kısaca değinmek isteriz. Biz Mustafa Kemal olmasaydı da devrim zafere ulaşırdı diye bir yargıda bulunduğumuzu hatırlamıyoruz. Yanlış anlamaya yol açan ifadelerimiz var mıdır, şu anda bilemiyoruz. Yaşlı bu konuda örnek vermemiştir. Ama şunu altını çizerek belirtelim: Sol Kemalistlerin bizi suçladığı gibi, devrimde önderlerin rolünü küçümsemek bizden uzak olsun. Bir devrim kendiliğinden başlayabilir. Birçok devrim böyledir. Ama hareketi nihai hedefe ulaştıracak, iktidarın sınıf karakterini değiştiren bir yeni devlet yapısının kurulmasını sağlayacak doğru stratejik ve taktik hat, büyük ölçüde önderliğin ürünü olacaktır. Bu anlamda Mustafa Kemal'in rolünü incelemek önümüze koyduğumuz yeni hedeflerden biridir. Bu çalışmayı bir gün programımız el verdiği zaman yapabileceğimizi umuyoruz.

Çerkes Ethem'in Bolşevik bir lidere dönüşebileceğini ise söylemiş olamayız. Zira tam tersini söyledik aslında. “Çerkes Ethem'i Nasıl Değerlendirmemeli?” başlığını taşıyan 12. Bölüm'de onu Fidel ile karşılaştırıp, Fidel'den farklı olarak Ethem'in “hiçbir koşulda” sonradan Marksist olamayacağını ileri sürüyoruz.⁴¹ Yine aynı bölümün sonunda tam tamına şöyle diyoruz:

Anadolu'nun Sovyetleşmesi için Sovyet hegemonyası ve onun Türkiye devrimindeki gerçek sözcüsü olan Mustafa Suphi'nin önderliği gerekiyordu. Ethem ise Nâsır'ın Necip'i, 27 Mayıs'ın Cemal Gürsel'i ya da en doğru benzetmeyle Fidel'in devrim sonrası ilk Küba cumhurbaşkanı olan Manuel Urrutia'sı olabilirdi ancak.⁴²

40 Fatih Yaşlı, “Sungur Savran, Bir İhtilal Olarak Milli Mücadele”, *Toplumsal Tarih Akademi*, sayı 3, Aralık 2023.

41 *Bir İhtilal Olarak Millî Mücadele*, s. 235.

42 A.g.y., s. 240.

Bunun olup olamayacağı elbette tartışılabilir. Ama bu başka bir sorudur. Ethem'in Bolşevikleşmesini beklediğimiz doğru değildir.

II. İş Bankası'nın hassa tarihçisi Marksizmi altüst ediyor

... feodal soylular ile kentsoyluların ("burgher"lerin) yanı sıra sömürenler ile sömürülenlerin, aylak zenginler ile yoksul işçilerin arasında genel bir çatışma mevcuttu. Tam da bu durumdu ki burjuvazinin temsilcilerinin kendilerini yalnızca tek bir sınıfın değil insanlığın bütününün ızdırabının sözcüsü gibi ileri sürmelerini olanaklı kılıyordu. Bundan da öteye. Burjuvazi daha en baştan kendi antitezinin yükünü taşıyordu: Kapitalist, ücretli işçi olmadan var olamaz. Ortaçağ'ın lonca kentsoylusu modern burjuvaya evrildiği ölçüde, kalfa ile gündelikçi de proleter haline gelir. Her ne kadar, bütünsel olarak bakıldığında, burjuvazi soylular ile mücadelesinde aynı zamanda o dönemin çeşitli emekçi sınıflarını temsil ettiğini iddia edebilirse de, her burjuva hareketinde modern proletaryanın az ya da çok gelişmiş ön biçimlenmesini oluşturan sınıfın bağımsız başkaldırısı da görülmüyordu. Örneğin, Alman Reformasyonu ve Köylü Savaşı'nda Thomas Münzer; büyük İngiliz devriminde, Düzleyiciler; büyük Fransız devriminde Babeuf gibi.

Friedrich Engels,
Anti-Dühring. Bay Eugen Dühring Bilimi Altüst Ediyor

21. yüzyıl Türkiye'sinde bir başka Eugen Dühring "burjuva devrimi" kavramını reddederek Marksizmi altüst ediyor!

Bu kadar geniş kapsamlı bir mesele bizi neden ilgilendiriyor? Bu yazıda bu konu için neden bir bölüm açıyoruz? "Burjuva devrimi" kategorisi Marksizmin tarih avadlığında elbette önemli bir konu ama yerli Dühring'imizin bu fikrini bizden çok daha yetkin biçimde çürütecek tarihçi yoldaşlarımız ve dostlarımız var. Örneğin, neden Alp Yücel Kaya'ya veya güvendiğimiz başka tarihçi yoldaş ve dostlara bırakmıyoruz bu işi? Çünkü yerli Dühring'in iki amacı var: İlki Marksizmi aşağılamak, küçük düşürmek. Marksizme, hele "sol" ve "devrimcilik" kisvesi altında dil uzatıldığında biz susmayız. Ama ikinci amaç doğrudan bizi ve bu yazının konusu olan kitabımızı ilgilendiriyor. 21. yüzyıl Dühring'inin güncel amacı bizim cehaletimizi ortaya koymak, bizi eleştirmek, yermek, aşağılamak. Mesela Ankara Kent Enstitüsü adında bir kuruluşun yetkilisi olduğu anlaşılan, Dühring'e sürekli olarak onay ve destek veren bir moderatör ile birlikte yaptıkları, "Büyük Yalan: Burjuva Devrimi ve Liberal Tarih Teorisi" başlıklı bir video-programda, bütün hedefin naçiz şahsımız olduğunu anlamak için Şerlok Holmes olmak gerekmiyor.⁴³ Hem de yoldaşımız Alp Yücel Kaya'yı da bize karşı oynamaya çalışarak yapıyor bunu.

Yerli malı Dühring'in bize karşı başlattığı taarruzu "teorik" bir tartışma olarak kabul etmek çok zor. Tartışma zaman zaman o kılığa giriyor. Ama esas olarak politik, hatta açıkça kişisel bir saldırı söz konusu. Ortada genel olarak Marksizme, Türkiye bağlamında ise tarafımıza bir hücum var. Burada amacımız bir teorik tartışma yapmak değil, bu zavallı taarruzun solun nezdinde teşhiri.

43 Y. Doğan Çetinkaya, "Büyük Yalan: Burjuva Devrimi ve Liberal Tarih Teorisi", <https://www.youtube.com/watch?v=Z5UpWJjwHZE&t=98s>.

1. Ağzı bozuk, ruhu kompleksli bir tarihçi

Yerli Dühring, ta 21. yüzyıla geldiğimiz bir dönemde Marksizmin bütün tarih teorisini revizyondan geçirmeye girişiyor. O bunun farkında bile değil. O sadece “burjuva devrimi” olarak anılan tarihsel kategoriye reddediyor zannediyor kendini. Öyleyse önce okurun tarihçimizin tezini anlayabilmesi için bunu özet olarak aktaralım.

Yerli Dühring’e göre “burjuva devrimi” kavramı liberal bir tarih anlayışının yarattığı bir kategoridir. İlk kez 1830 Fransız devriminin yorumunda François Guizot gibi burjuva tarihçileri tarafından şekillendirilmiştir. Marx ve Engels bu kavramı onlardan devralmıştır. Oysa burjuvazi tarihte hiçbir zaman devrimci olmamıştır Dühring’e göre. Kapitalizme burjuva devrimleriyle geçilmiş olduğu iddiası da bir efsanedir. Bu iddia aslında Batı dünyasında son yarım yüzyıl boyunca “politik Marksizm” olarak anılan bir ekol tarafından geliştirilmiş bir görüşün ürünüdür. Ama bizim Dühring bazısı çok ünlü ve Türkiye’de de tanınan bir dizi yazardan oluşan o ekole hiç referans yapmadan savunur fikirlerini. Bunun bilimsel aşırı macılığın sınırlarını zorladığı açık ama biz işin o yanıyla ilgilenmiyoruz. Madem Dühring kaynaklarını göstermiyor, biz de Dühring ne diyorsa onu temel alacağız cevabımızda.

Yerli Dühring’e göre, kapitalizm uzun bir tarihsel süreç sonunda burjuvazi ile aristokrasinin karşılıklı etkileşimi sonucunda oluşmuştur. Burjuva devrimleri diye anılan devrimler çeşitli emekçi, yoksul, ezilen kitlelerin kapitalizmin yarattığı ızdıraba karşı ayaklanmasıdır aslında. Dühring “burjuva devrimi” kategorisinin tarihî gerçekliğine reddiyesinin uzantısı olarak Engels’in “tepeden devrim” adını verdiği tarihî değişim örneklerini de, Gramsci’nin “pasif devrim” kategorisini de reddeder. Tabii burjuva devrimi (ya da “demokratik devrim”) diye bir tarihî uğrak söz konusu olmadığına göre “kesintisiz devrim” (Lenin) veya “sürekli devrim” (Trotskiy) kategorileri de anlamsızdır. Görüldüğü gibi, sadece Marx ve Engels değil, klasik Marksizmin tamamı bu hataya kurban gitmiştir.

Dühring, “burjuva devrimi” kategorisini savunan Marksistlere şu tür sözcüklerle saldırır: “abuk subuk”, “ilahiyat”, “iman”, “itikad”, “saçma sapan”, Marksistlerin “zavallı duruma düşmesi” veya “palyaço durumuna düşmesi”. Hızını alamaz, bu tarihsel kategoriye savunanlara karşı ağzını bozmaktan öteye geçerek onları “ihamet” ile suçlar: Bu teoriyi savunanlar “ezilenlere ihanet” etmiştir. Kahraman Dühring bu anlayışı “tasfiye edecek”tir. “Burjuva devrimi”ne “inanın” Marksistler “sınıf körü”dür.

Dühring bir türlü duramaz. Engels’in “tepeden devrim” kategorisine de “abuk subuk” der. İş hakaretimiz saldırılara varır: “Engels işçi sömürsüyle yaşayan bir kapitalist”tir. Zaten mutlak monarşi feodal bir kurum değildir ki, onu deviren bir devrim kapitalizmin önünü açıyor olsun. Mutlak monarşiye feodal demek “cehalet”tir. “Pasif devrim” diye bir şey olamaz. Dühring gür devrimci imanı ile kendisini dinleyenlere “pasif olmayın, pasifist olursunuz” der. Öyle anlaşılıyor ki, yüksek teorik bilgisiyle “pasif devrim”i “pasifist” bir devrim (?) sanmaktadır. Solcular (bunlara Marx ve Engels gibi öncüler dâhil midir, belli değil bağlamdan) bilmezler, ama Protestanlığın da çeşitli türleri vardır.

21. yüzyıl Dühring’i, görüldüğü gibi klasik Marksizmi eleştirmekle yetinmemekte, onu aşağılamakta, daha da ötede ihanetle suçlamaktadır.

“Büyük tarihçimiz”, Marksizme küfrederken zaman zaman Türkiye’deki belli belirsiz bir şahsa da “dokundurur”. Örneğin çok erken bir aşamada, Engels ile uğraştığı bir aşamada, “Sanayi Devrimi’ni kapitalizm zanneden” birilerinden söz edilir. Bunlar “kendilerine Troçkist diyen aydınlar, siyasetçiler”dir.

Bunun ardından “sol liberalleri eleştirdiğini sanan, bugünlerde hızla ulusalcılaştıran” bir grup gelir. Eugen Dühring belli ki Gün Zileli’nin bizim *Bir İhtilal Olarak Millî Mücadele* kitabımız hakkındaki tevatüründen etkilenmiştir. Henüz adımızı vermiyor ama ileride onu da yapacak.

Konuşma bitene kadar biz sadece bir grup “Troçkist” ve “ulusalcılaştıran” aydın ve siyasetçi olarak kalıyoruz. Ama sorular başlayınca, bu eleştirinin somut hedefinin kim olduğu ortaya çıkıyor. Sungur Savran hakkında moderatör tarafından okunan bir soru ile birlikte, yine çelişkilerle dolu bir söylem çerçevesinde saldırının zembereği boşalıyor.

Dühring’in bizim hakkımızda kendi açısından en önemli tespiti “tarih bilmiyor”dur. Biz tarihçi olmadığımız için kaynak olarak sağ ve sol liberallerden yararlanıyormuşuz, dolayısıyla yanlış sonuçlara varmamız normalmiş. Mesela diyor ki hazret, tarihte “toplumsal mücadeleler var”. Biz bunun farkında değilmiz. Öyle “Atatürk kararlarıyla olmaz”mış. Oysa Dühring’in kuşağı bu konuda bir literatür geliştirmiş: “Bizi okusun” diye öğütte bulunuyor.

Bir İhtilal Olarak Millî Mücadele’yi okumuş Dühring. Kitap hakkında yargılar veriyor, bizim bu kitapla birlikte “ulusalcılaştığımız” fikrini ifade ediyor. (Okunmuşsa Gün Zileli’nin aklını ödünç almış olur. Bunu düşünmek bile epeyce eğlenceli.) Söz konusu kitabı okuyup sınavda yazarını “toplumsal mücadeleler var, Atatürk kararlarıyla olmaz” diye eleştiren üniversite birinci sınıf öğrencisini her hoca, tekrarlıyoruz, yalnızca biz değil, her hoca çaktırır. Çünkü kitabın *ana tezi*, Millî Mücadele’nin Atatürk’ün kararlarıyla değil, toplumsal mücadelelerle belirlendiği! Sözde entelektüel tartışma!

Dühring, aynen Engels (“tepeden devrim”) ve Gramsci’ye (“pasif devrim”) yaptığı saldırılar gibi bizi de Millî Mücadele konusundaki ana tezimizi hedef alarak “kitlesiz devrim olmaz” diyerek eleştiriyor. Kitap anlatıyor, anlayan anlar ki devrim köylülük ve işçi sınıfının da kendi temsilcileriyle içine girdiği bir isyan olarak başlıyor ama sonunda burjuvazinin temsilcileri kitleleri devrimden tasfiye ederek *zaferi kitlesiz hale getiriyor*.

Bu itirazların, “kitlesiz” devrime olduğu gibi, “tepeden” ya da “pasif” devrime karşı bu antipatinin temelinde ne yattığını okura hatırlatmadan geçmeyelim. Bu tutum, aynı tarihsel olgunun farklı somut durumlarda ortaya çıktığında farklı karakterler taşıyacağını, hatta farklı koşulların uç durumlarda olguyu bütünüyle tersine çevireceğini görmezden gelen, yani *diyalektik karşıtı* bir yaklaşımdan kaynaklanıyor. Devrim hep kendiyse aynıdır, hep kendini aynı biçimde ifade eder. O zaman tabii devrim fikrini Fransız veya Rus devriminde oluşturmuş biri için her yeni durum absürt görünür. Sorun diyalektiğin ihmalidir.

Dühring’in bize yönelik özgül eleştirileri bunlar. Gerisi yukarıda da anlattığımız gibi Marksizme genel eleştirilerden oluşuyor.

Ama yukarıda da belirttik, yerli Dühring bize eleştiri yapıyorum derken defalarca çelişkiye düşüyor. Çelişkilere örnek: “kitlesiz devrim” dersiniz “zinde güçler”e

dönebilirsiniz (Savran, Doğan Avcıoğlu haline gelebilir demek bu). Ama “Sungur Hoca bilgili insandır, öyle şey söylemez”. Ne iltifat! Oysa, hemen ardından, daha kapitalizmin ne olduğunu dahi bilmediğimiz söyleniyor. Sanayi devrimine kapitalizm deme hatasını yapıyormuşuz. Zaten daha genel olarak tarih konusunda bilgisiz olduğumuz devamlı tekrarlanmıştı. Dühring bütün konuşması boyunca bizim tarihçi olmadığımız için liberal ve sol liberal tarihçilere yaslandığımızı ileri sürüyor. Eleştiri olgusal olarak bütünüyle yanlış. En çok yaslandığımız kaynaklara bakalım: *Nutuk* yazarı Mustafa Kemal mi, Sabahattin Selek mi liberal, Şevket Süreyya mı, kendisi tarihçi olmadığı halde birincil kaynakları inceleyerek “Kongreler iktidarı”nı ortaya çıkaran Bülent Tanör mü, Alev Coşkun mu liberal, Necip Hablemitoğlu mu, sosyal eşkıya ve komitacıları yazarken başvurduğumuz Eric Hobsbawm mu, Sabri Yetkin mi, daha modern kaynaklarımız arasında TÜSTAV ekibi ve en önde Erden Akbulut mu liberal, Millî Mücadele’nin Marksist yöntemle en ciddi araştırmasını yapmış Emel Akal mı? Bir tek Erik-Jan Zürcher’in burjuva liberalizmi bizim liberal ve sol liberal kaynaklardan beslediğimiz iddiası için yeter mi? Zaten bu iddianın anlamı nedir, madem bu kitapla birlikte “ulusalcılaşıyoruz”?

Tamam, tarihçi değiliz. Tarihi sınıf mücadeleleri perspektifinden analiz etmek üzere yazdığımız bütün kitap ve yazılarda bunu hiç çekinmeden belirttik de. Mesele, *Türkiye’de Sınıf Mücadeleleri*’nin ilk basımında yer alan “Önsöz”de şöyle yazdık: “Bu kitap bir 20. yüzyıl Türkiye tarihi değildir, bu tarih üzerine bir *yorumlama denemesidir*.”⁴⁴ Bizim öyle komplekslerimiz yok. Biz ne tarihçiyiz ne iktisatçı. Biz Marksistiz.

Bir an Dühring’in tarih konusunda haklı olduğunu varsayalım. Ya peki “sanayi devrimine kapitalizm dememiz”? Dühring’in kafası o kadar karışmış ki, kapitalizmin tanımlanmasının tarih biliminin değil, esas olarak iktisat biliminin (bkz. Karl Marx, *Kapital*, alt başlık: *Ekonomi Politîğin Eleştirisi*) konusu olduğunu hatırlamamış. Diyelim tarih cahiliyiz. Peki, kendi alanlarımızdan biri olan iktisatta, hele hele Marksist iktisatta da mı cahiliz? Bu sorunun cevabını Türkiye sol aydınlarına bırakıyoruz. Sadece vak’anın vahametine işaret etmek istiyoruz: Nasıl bir hırsla ve kompleksle karşı karşıya olduğumuzu görüyor musunuz?

Dühring’e kapitalizmin feodalizmin içindeki ilk tohumlarından itibaren evrimini Marx’ın ta 16. yüzyıldan başlayarak incelediğini, ilk birikim analizinin her tarih okulunun hesaplaşması gereken bir tarihî kategori oluşturduğunu, ama buna rağmen Marx’ın *Kapital* birinci ciltte kullandığı terimle “özümlenmiş kapitalist üretim tarzı”nı modern fabrikaya, makineli üretime dayandırdığını, bunun sosyalizme gidışte esas zemin olduğunu ve dolayısıyla Marx’ın tarihi kavrayışında özel bir yeri olduğunu hatırlatırız. Böyle iri laflar etmeden *Kapital*’i, hiç olmazsa birinci cildi dikkatle okuması gerektiğini de.

Çelişkiler arasında bir tanesi var ki, Dühring’in ruh durumunu mükemmel yansıtıyor. Yukarıda yazdık, “zinde güçler” dedikten hemen sonra “Sungur Hoca bilgili”dir demek zorunluluğunu hisseden Dühring arkadan bize “bizi okusun” diye buyuracak kadar kendini yitiriyor. Buna benzer bir başka nokta daha var. Dühring, tersine kimseyi inandırmayacağını farkına varmış olmalı ki, bir aşamada bizim

44 *Türkiye’de Sınıf Mücadeleleri*, cilt 1, 5. Basım, s. 47.

ilk kitabımızda⁴⁵ “sol liberallere değerli eleştiriler yapmış olduğumuzu” söylüyor. Ama ana konuşması sırasında bizi “sol liberalleri eleştirdiğini sanan” bir konumda göstermişti! Ne demeli? Biz deriz ki, gözünü öyle bir nefret bürümüş ki, güneşi balçıkla sıvamaya çalışıyor.

Son bir noktaya değinelim ki kayda yanlış geçmesin. *Bir İhtilal Olarak Millî Mücadele*'de de açıkça belirttik. *Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri* ile bu kitap arasında ana tez ortaktır: Türkiye'nin ikinci burjuva devrimi, “kitlesiz devrim”dir. Dühring'in *Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri*'nde “tezimizi” zamanla değiştirdiğimiz iddiası külliye yanlışır. Yaptığımız ikincil uyarılar, işin esasında en ufak bir değişiklik yaratmaz.

2. Dühring Marx'a karşı

Kendini sol ve devrim adına konuşur gibi sunan biri Marx'a ve klasik Marksizme böylesine gözü dönmüş biçimde saldırınca, Marksistlere “zavallı” ve “palyaço” deyince, bizim cevabımız, “ağzından çıkanı kulağın duysun, yoksa ağzına biber sürerler” olur. Marx'a ve Marksizme bu küfürbaz saldırının yanında bize yapılan kişisel taarruz önemini yitirir. O yüzden şimdi kısaca Dühring'in sözde “burjuva devrimi” eleştirisinin nasıl Marksizmden ve daha önemlisi devrimden kopuş anlamına geldiğini özetleyeceğiz.

Yerli Dühring'in burjuva devrimi kategorisinin yanlışlığına ilişkin kanıtı nedir? Özü şudur: Teori olgusal olarak yanlıştır zira burjuvazi sahada yoktur. Sokaklara meydanlara çıkmaz, örgütleriyle devrim uğruna çalışmaz, “sembolik” olarak dahi devrimde mevcut değildir. Devrimleri hep ezilenler ve yoksullar adına eşitsizliklere ve adaletsizliklere karşı ayaklananlar yapar.

İnsanın gözlerine, kulaklarına inanması zor. Burjuvazi sokaklarda, meydanlarda çarpışmıyor, demek ki devrimci değil! Bu mantıkla düşününce, burjuvazi sadece devrim örgütlemekten uzak durmuyor, savaşlar, darbeler, hatta iç savaşlar (Paris Komünü, Rusya, 1936-39 İspanya ve başka ülkeler) de düzenlemiyor demektir. Uluslararası savaşlarda çarpışanların, ölenlerin ve öldürenlerin işçi ve köylü çocukları olduğu dünya âlemin bildiği bir şey. Burjuvazinin düzenlediği askerî darbelerde bir tek burjuvayı ne sokakta ne de tankların içinde ya da üzerinde görebilirsiniz. İç savaşlarda gerici generaller, geri köylü liderleri, kiliseler, faşist örgütler vb. faaldir. Sendikal faaliyet, grev, işgal vb. olunca, işçiye copu burjuva değil, polis ya da jandarma vurur. Yani mesele devrimlere özgü değildir. Burjuvazi deyim yerindeyse o ya da bu taraftan barikatlara çıkmaz! Neden? Çok basit bir nedenden: Burjuvazi tarihte eski hâkim sınıflardan farklı olarak, sömürüyü ekonomi dışı zora başvurmadan düzenleyen, bu alanda uzmanlaşan, siyasi, dinî, geleneksel vb. iktidar biçimleriyle sömürme faaliyetini birleştiren değil, sadece sömürü alanında uzmanlaşan, siyasi hayatı devlet içindeki ya da devlet iktidarını elde etmek için örgütlenen **temsilcilerine** bırakan bir sınıftır da ondan.

Ne var ki, kendisi barikatlara çıkmamakla birlikte burjuvazi kurduğu örgütlerle, temsilcileri aracılığıyla, ideologlarının düşünce dünyasını devrimcileştirmesiyle,

⁴⁵ *Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri* kast ediliyor.

siyasi temsilcilerinin programı ve günü geldiğinde bu programı uygulamasıyla devrimi yönetir, yoksul sınıfları da kendi peşine takmak, yani devrimde kendi hegemonyasını sağlamak için mücadele eder. Yalnızca Büyük Fransız Devrimi'ni örnek alalım.

Yükselmekte olan Fransız burjuvazisi, eski toplumun hâkim sınıfı soyluluk/aristokrasi içinden kendi saflarına katılımlardan da yararlanarak ta 18. yüzyılın başından itibaren örgütlenmeye, doğa bilimlerinde yaşanan devrimci gelişmeleri de felsefi olarak sistemleştirme yoluyla geçmişin dinî hâkimiyet biçimlerine karşı yepyeni bir evren kavrayışı çerçevesinde ideolojik üstünlüğünü sağlamaya, kendi hâkimiyetinin siyasi biçimlerinin eşkâlini tanımlamaya ve bunları programlaştırmaya girişir.

“Edebî salonlar” olarak bilinen ve bilim, felsefe ve sanat alanlarında yeniliklerin hâmesi rolünü oynayan varlıklı kişilerce örgütlenen ortamlar, aydınları bir araya getirir, nezaket içinde tartışma kültürüyle parlamentarizmin zeminini hazırlar, birer “dernek” veya “çevre” olarak gevşek bir örgütlenme biçimi oluşturur. Bunlar bütünüyle burjuva kurumlarıdır ve Fransız devrimine büyük katkı yaptıkları bütün tarihî verilerle ortaya konulmuştur.

18. yüzyılın les Lumières (Fransa) / Enlightenment (İngiltere) / Aufklärung (Almanya) çağı olarak gelişmesi, Fransız devriminin kıta çapında ideolojik zemininin zaten hazır hale gelmesini sağlamıştır. Fransa'da Montesquieu, Voltaire, Rousseau, Diderot ve öteki Ansiklopedistler, İngiltere'de Locke ve Newton, İskoçya'da David Hume ve Adam Smith, Almanya'da Kant, Lessing ve başka bir anlamda Hegel, burjuvazi daha devrimiyle iktidara uzanmadan ideolojik planda onun yönetiminin temellerini insanlığın kiliseye karşı genel ideolojisi haline getirmenin başarılı mücadelesini vermiştir.

Fransız devrimi derhal “siyasi kulüpler”in mantar gibi çoğaldığı bir ortam yaratmıştır. Siyasi partinin ön biçimlenmesi olan bu örgütlerin çoğu açıkça burjuvazinin ve onun etrafında toplanan yeni yükselen kentli, modern mesleklerden insanların (avukatlar, doktorlar, mühendisler, bilim insanları, öğretmenler vb.) örgütleridir. İlk kurulan kulübün adı *Société de la Révolution*'dur (“Devrim Derneği”), zamanla *Société des Amis de la Révolution* (“Devrimin Dostları Derneği”) adını almıştır. Burjuvaziyi şehirlerin yeni yükselmekte olan aydın küçük burjuvazisi ile bir arada örgütleyen bu kulüplerin yanı sıra halk kulüpleri, kadın kulüpleri vb. de kurulmuştur.

Bütün bu kulüplerin doruğu, Jakobenlerin kulüpleridir. Merkezi Paris'te olan Jakoben harekete, Fransa'nın çeşitli kent ve kasabalarında kurulan binlerce kulüp bağlılık ilan etmiştir. Jakobenler yalnız Türkiye liberalleri tarafından değil, her yerde tabanı olmadan devrimi zorla dayatan “tepeden” bir hareket olarak gösterilmiştir. Oysa Jakobenizm Fransız devriminde burjuvazinin, başta kentlinin yoksulları, yani “baldırı çıplaklar” üzerinde olmak üzere, yoksul sınıflar üzerinde hegemonya sağlaması yolunda mücadele eden, onları yönlendiren en radikal ve halk kitlelerine en yakın burjuva devrimcileridir.

Nihayet, örgütlerden, ideolojik hegemonya ve politik hegemonya çabalarından sonra önderlere geliyoruz. Şayet burjuvazinin temsilcileri devrimde rol oynamadıysa, Robespierre, Danton ya da Marat, kimin temsilcileridir? Neden kitlelere o

kadar yakın oldukları halde ısrarla piyasa ekonomisinin hâkim olması için mücadele etmektedirler? Kraliyet ailesini kim giyotine yollamıştır?⁴⁶ Devrimin Termidor aşamasının lideri Napolyon kimin çıkarları için mücadele etmektedir? Napolyon isyan eden köylülerin, öfke içindeki baldırı çıplakların sözcüsü müdür? Öyleyse sömürgelerde köleliği neden yeniden tesis etmiştir?

Kısacası, başka her şeyi bir yana bırakalım: Fransız devriminin somut tarihi bu devrimin üzerinde burjuvazinin hegemonyasının kurulmuş olduğunu örgütleriyle, ideolojisiyle, sınıf ittifaklarıyla ve önderleriyle açıkça ortaya koymaktadır.

Geriye Fransız devriminde, bütün büyük devrimlerde olduğu gibi, devrimin ateşi içinde örgütlenen emekçilerin ve ezilenlerin kendi bağımsız hareketlerinin, daha radikal bir eşitlik ve özgürlük uğruna mücadele ediyor olduğu gerçeği kalıyor. Dühring'in bu olgudan yararlanarak burjuva devrimlerinin bütün dinamizmini bu ezilenler hareketlerine bağlamaya çalışması, üstelik bunu bir yenilik gibi sunması acıklıdır. Düzleyicilerin ve Kazıcıların İngiliz devriminde veya "baldırı çıplaklar"ın ve serf köylülerin Fransız devriminde oynadığı roldeki bağımsız dinamik çok yaygın olarak işlenmiş bir temadır. Ama genellikle devrimin bir yan ürünü olarak kavranan bu mücadeleleri Dühring sanki devrimin tek kaynağı olarak sunuyor. Bu ikinci bölümün başında Engels'in orijinal, Alman Dühring'e karşı kitabının Giriş bölümünden yaptığımız alıntı, Marx ve Engels'in de ezilenlerin devrimin içindeki yerinin tamamen farkında olduklarını ortaya koyuyor.

3. Marksist tarih tezine reddiye

Yerli Dühring'imiz farkında değil, ama ileri sürdüğü görüş Marksizmin tarihe bütünsel bakışının içine yerleştirildiğinde, Marksist tarih tezine toptan bir reddiye karakteri taşıyor. Dühring'in kendisi tarihten "burjuva devrimi" kategorisini cımbızla çekip alabileceğini düşünüyor olmalı. Oysa durum çok farklı. "Devrimler elbette vardır, ama burjuvazinin devrimi değildir bunlar ve kapitalizmin gelişmesinin önünü açmamışlardır, kapitalizme karşı tepkidirler" dediğinizde sadece burjuva devriminin değil, devrimin tarih içindeki yerini Marksizmin çerçevesi dışında görmeye başlamışsınız demektir. Marx "devrimler tarihin lokomotifidir" demişti (*Fransa'da Sınıf Mücadeleleri*, 1850). Bunun derin anlamı, devrimci olmayanlar tarafından genellikle anlaşılabilir. Marx devrime neden bir "lokomotif" görevi atfeder, neden onu tarihin dinamosu olarak görür? Çünkü devrim tarihte en zor düğümleri çözer, en zorlu geçiş süreçlerinin önündeki engelleri süpürür, insanlığın üretici güçlerinin ileri doğru gelişmesinin önünü açar da ondan. Bunu da sık sık alıntılı olduğu halde çoğu solcu için artık bir ölü şablon haline gelmiş olan bir pasajda gayet berrak olarak açıklar (*Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı*'ya "Önsöz", 1859):

Toplumun maddi üretici güçleri, gelişmelerinin belirli bir aşamasında, o zamana kadar içinde hareket ettikleri mevcut üretim ilişkileri ile ya da bunların hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan mülkiyet ilişkileri ile çatışma içine girerler. Bu ilişkiler, o zamana kadar üretici güçlerin gelişmesinin biçimleri oldukları halde,

46 Jakobenizm tartışması ve baldırı çıplakların Fransız devriminde rolü için bkz. Can İlgın (Sungur Savran), "Erken Öten Horoz: Fransız Devriminde İşçi Sınıfı Mücadelesi", *11. Tez*, sayı 5, Şubat 1987.

şimdi onların önündeki engeller haline gelirler. O zaman bir toplumsal devrim çağı başlar.⁴⁷

İşte devrimler **bu anlamda** “tarihin lokomotifi”dir. Yani bir toplumun yüzyıllar boyu içinde yaşadığı üretim ilişkilerini ve dolayısıyla üretim tarzını değiştirmesine ebelik yaparak yepyeni bir toplumun doğumunu gündeme getirdikleri için birer “lokomotif”tir devrimler.

Yerli Dühring ise çok zengin sınıf mücadeleleri kavrayışında devrimleri sadece ezilenlerin isyanı olarak görmek istediği için feodalizmden kapitalizme geçiş sürecinde devrimin “İskender’in kılıcı” rolünü oynayıp kördüğümü kestiğini atlamaktadır. Beyefendi için kapitalizm devrim falan gibi zahmetli ve kanlı yollara sapmadan kendiliğinden feodalizmin yerine yerleşmiştir. Bu tabloda devrimin, Marx’ın materyalist tarih anlayışında ona atfettiği yeri yitirmiş olduğu açıktır. Üretim tarzları arasında geçiş, iki tarihî dönemi temsil eden iki üretim tarzının büyük çarpışmasının ifadesi olan devrimden bağımsız olarak gerçekleşmiştir. Marx’ın devrim anlayışı katlanmış bir kenara konulmuştur!

Böylece, bütün devrimci retoriğine rağmen Dühring’in aslında tadı tuzu olmayan bir reformist bakışla tarihin barışçı (pasif değil ama pasifist!) tarzda ilerleyişi perspektifine sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Yazar her ne kadar devrime yemin bilah bağlı görünmeye çalışıyorsa da artık devrim sadece ezilenin çığılığıdır. Ezilenin kurtuluşu, üretim tarzlarının uzlaşmaz çelişkisi ve bu çelişkinin devrimci çözümü yoluyla değil, üretim tarzında yaşananlardan ve en önemlisi devrimden bağımsız bir süreç olarak belirlemektedir.

Dühring, Marksizmin materyalizminden de devrimciliğinden de kopmuştur.

4. “Burjuva devrimi” tezinin siyasi arka planı tartışması

Yerli Dühring’in şu ana kadar sergilenen çelişkileri, boşlukları, yanlışları, şimdi açacağımız konunun yanında çok silik kalır. Büyük tarihçimiz “burjuva devrimi” kategorisini tarihin analizinde kullananların aslında bunu bir siyasi amaçla yaptığı kanısındadır. Bunlar görünüş olarak “burjuvazi kendi düzenini devrimle kurdu, biz de öyle yapmalıyız” demek için kullanmaktadırlar bu kategoriyi. Ama asıl amaçları, hatırlayın, ihanettir. Demek istemektedirler ki, “bugün mesele demokrasidir, o zaman bırakın bu işi burjuvazi çözsün”. Yani amaçları işçi ve emekçi sınıfların devrimlerini engellemektir. Bunun yerine yüzlerini Avrupa Birliği’ne (AB) çevirmişlerdir, “sol liberal olmamız gerekir” demektedirler. (Üstadın politik formülasyonları gördüğünüz gibi son derecede rafinedir. Sol liberaller “sol liberal olalım” diye propaganda yapıyorlar!) CHP’nin kuyruğuna takılırlar. İslamcılara katılırlar. Bununla da yetinmemektedirler “burjuva devrimi” kategorisini öne çıkaranlar. TÜSİAD’a destek verilmesi gerektiğini de söylemektedirler. TÜSİAD tarafından örgütlenmiş programlara konuşmacı olarak katılırlar. (Okurdan Dühring’in Marksistlere bu iftirasını aşağıdaki beşinci alt bölüme kadar hatırdan tutmasını özel olarak rica ediyoruz.)

47 Karl Marx, “Preface”, *A Contribution to the Critique of Political Economy*, Londra: Lawrence and Wishart, 2009, s. 21.

Yerli Dühring bu bahiste en şursuz tavrını ortaya koyuyor. “Burjuva devrimi” kategorisinde ısrar edenler kimdir? “Kendine Troçkist diyen bazı aydın ve siyasetçiler”. “Sanayi devrimini kapitalizm zannedenler”. “Bugünlerde hızla ulusalcılaştıranlar”. Tarih hakkında hiç bilgisi olmayanlar. “Bizi okusunlar” diye yol gösterilenler. Sungur Savran ve benzerleri.

Türkiye solunun politik coğrafyasını azıcık bilenler, bizim yukarıda sözü edilen politik amaçların *tam karşısında* yer aldığımızın farkındadır. Burjuvaziye hiçbir işi bırakmaya taraftar değildir. Partimiz 2000 yılında, AB taraftarlığının Türkiye’de doruğunda olduğu dönemde “AB’ye Hayır!” başlığını taşıyan bir risale yayınlamıştır. Her seçimde CHP’yi destekleyen solu yerden yere vurmuşuzdur. TÜSİAD ise düpedüz kanlımızdır. 12 Eylül’de işçi sınıfının ekonomik ve siyasi kadrolarını işkenceden geçiren cuntanın esas hâmisinin TÜSİAD olduğunu defaatle ortaya koymuşuzdur.

Her şeyi bir yana bırakın. Dühring kendisi bizim sol liberalizmle tam kırk yıldır kıyasıya mücadele ettiğimizi biliyor ve bunu söylüyor. Bazen “sol liberalleri eleştirdiğini sanan” olarak sunulsak, bazen de “sol liberalizmi ciddi eleştirmiş” olarak nitelensek de, sol liberalizmin karşısında olduğumuzu Dühring kendisi söylüyor. “Burjuva devrimi” kategorisini “sol liberal olalım” diye nasıl savunuruz? Bu nasıl bir şursuzluktur? Bu, Türkiye’nin sol aydınlarının kavrayış kapasitesine nasıl bir saygısızlıktır? Sevgili okur, yerli Dühring seninle alay ediyor!

Dühring, “sol liberal” politikalar izleyen, CHP’yi desteklemekte kusur etmeyen vb. politik aktörler arıyorsa kendi yakınına baksın. Bizi bu konuda eleştirmesine en ufak bir rağbet göstermeye cesaret edecek pek az insan bulur Türkiye solunda. Başka kapıya Dühring, başka kapıya!

5. TÜSİAD tipi sermayenin programlarına katılan

“Marksistler” kimdir?

Yerli Dühring’in, “burjuva devrimi” kategorisini temel bir teorik kavram olarak kabul eden Marksistler için kullandığı “liberal” sıfatı hatırlanınca, insanı çok şaşırtan bir başka şapkası daha var. İş Bankası’nın “hassa tarihçisi”. Öyle anlaşılıyor ki, büyük tarihçimiz Y. Doğan Çetinkaya’nın hasletlerinin farkına Türkiye sol entelijansiyasının bazı kesimlerinin ötesinde, hatta öncesinde, Türkiye’nin finans kapitali varmış ve kendisiyle, İş Bankası’nın kuruluşunun 100. yıldönümü yaklaşırken, bankanın tarihinin yazılması konusunda bir sözleşme imzalamıştır. Bu tür büyük kurumların, özellikle bankaların, böyle sözleşmeleri imzalarken kurumsal imajlarına, “marka değerleri”ne gölge düşmemesi için hassa tarihçilerine veya başka türden görevlilerine ne tür yükümlülükler yüklediğini bilenler için Dühring’in bir miktar ek gelir için fikir özgürlüğünden, entelektüel dürüstlüğünden ne çok fedakârlıklar yapmak zorunda kaldığını tahmin etmek çok zor değildir. Dühring “burjuva devrimi” kategorisini savunanların “TÜSİAD toplantılarına katıldığını” iddia ediyordu. Biz böyle birini görmedik, duymadık. Sorumuz şudur: Tekelci sermayenin toplantılarına asıl kim katılmış?

Başlangıç için bir soru soralım: Bu satırları okumakta olan Marksistler, Can

Dündar'ın yazdığı Vehbi Koç biyografisine ne kadar güvenirlir?⁴⁸ Can Dündar bu kitabı yazmak için Türkiye burjuvazisinin duayeninden kim bilir ne yüksek bir meblağ almıştır! Bu durumda, kendisi Marksist olmadığı halde yine de sözde solcu olduğuna göre kaleminin ucuna gelen birçok fikri ifade etmekten sarfı nazar ettiği konusunda kuşku olabilir mi? Dikkat edilsin: O kitap okunmasın demiyoruz. O kitaptan birçok şey öğrenilebilir. Ama o kitap büyük ölçüde Vehbi Koç'un kendisi hakkında çizmeye çalıştığı imaja uygundur, dolayısıyla sansürlü sayılır, Koç'un reklamının yapılmasını amaçlayan bir çalışmadır, yani güvenilemez diyoruz.

Can Dündar “demokrat” bir aydın olabilir. Avrupa Birliği'nin fanatik bir taraftarı olduğu için demokratlığı bile sakattır bizce. Ama nihayet şurası açıktır: Hiçbir zaman Marksist olmamıştır. Şimdi İş Bankası hakkında yazılmakta olan çalışmaya gelirse, Türkiye finans kapitalinin bu amiral gemisinin de, aynen Vehbi Koç gibi, kendi imajına ters düşecek herhangi bir şeyin yazılmasına tahammül etmeyeceği açıktır. Ama bu sefer yazar, Can Dündar'dan farklı olarak kendini Marksist olarak tanıtmaktadır. Yani İş Bankası'nın sınıf düşmanı olduğunu ilan etmiştir ya da etmiş olmalıdır. Ama şimdi bu şahıs, sınıf düşmanı hakkında kahve masası tarihçiliği yapmayı bilimsel dürüstlüğüne yedirebilmiştir! İş Bankası'nın parasıyla İş Bankası'nın eleştirel tarihi yazılabilir mi? Yazılamayacağına göre İş Bankası bu büyük tarihçiyi parasını bastırıp kendisi hakkında yazılacak bir güzellemeyi, bir *resmî tarihi* kaleme almak için memur etmiştir demektir. Dühring'in kendi açıklamasına göre, bu görevi Anadolu Sigorta'nın resmî tarihinin kaleme alınması izleyecektir.:

Okur, sanırsız, bu bölümün başında Dühring ile yaptığımız tartışmayı neden teorik bir tartışma değil, politik bir kalem kavgası, siyasi bir polemik olarak kabul ettiğimizi söylediğimizi şimdi tam olarak anlamıştır.

Burada okurdan kısa bir yan öykü için izin istiyoruz. *Historical Materialism* dergisinin Nisan ayı başında toplanan İstanbul Konferansı'nda günlük basın, kitap yayıncılığı, teorik dergi yayıncılığı alanlarında sol yayın faaliyetinin konuşulduğu bir oturumda konu akademik aydınların siyasi hayattan, siyasi yayınlardan, siyasi örgütlerden kopukluğuna geldi. Biz “akademik Marksizm”in kararlı bir karşıtı olarak bu kopuklukta sorumluluğu ve suçu sol akademisyenlerde bulurken, iyi bir diyalog kurabildiğimiz bir meslektaşımız materyalist bir tahlil yaptığı inancıyla sınıf mücadelelerinin genel konjonktürü göz önüne alındığında onların umutsuzluğunu da anlamak gerektiğini ileri sürdü. Kuşkusuz. Ama mesele umutsuzluktan ibaret değil. Biz konuşmamızda sol akademisyenlerin artık hâli vakti yerinde modern küçük burjuvazinin yanına yanaşmış olduğunu söylemiştik. Örneklerini vermeye vaktimiz yetmedi, şimdi verelim: Avrupa Birliği'nin, kendisinin “ilerici” bulduğu davaların “savunmanlığı”na yönelik raporların Türkiye için önemli meblağlar karşılığında hazırlanmasından yine benzer davalar için fonlar alıp konferans düzenlemek üzere bölüm ve enstitüler kurmaya kadar, Türkiye'de öğretim üyelerinin maaşlarıyla karşılaştırıldığında hatırı sayılır ek gelir sağlayacak fonlara erişmek akademi dünyasında son derecede yaygın. Yerli Dühring, bu yozlaşmanın doruğunu oluşturan bir faaliyetin içinde: Zira onun çalışmasının şu ya da bu anlamda “ilerici bir dava”

48 Can Dündar (haz.), *Özel Arşivinden Belgeler ve Anılarıyla Vehbi Koç*, 4. Baskı, İstanbul: Doğan Kitap, 2006.

olarak görülebilecek hiçbir yanı yok! O finans kapitale çalışıyor!

Dühring'in, yani Y. Doğan Çetinkaya'nın, Marksizmin ustalarına ve kişisel olarak bize saldırdığı "Ankara Kent Enstitüsü" videosundan sonra okur, patronunun "bankacılar" için düzenlediği bir toplantıda İş Bankası'na ve genç cumhuriyetin burjuva önderliğine yağ yaparken yakalandığı bir başka videoyu görünce şaşırabilir: "Atatürk Vizyonu ile Gelecek Yüzyıla Bakış" toplantısında yaptığı konuşmanın videosu.⁴⁹ Ancak yukarıda anlattığımız nesnel durumu bilen biri, bir Marksistin MKA'ya ve onun kurdurtmuş olduğu bankaya övgüler düzdüğünü görmekten şaşırılmayacaktır.

Büyük tarihçinin sözü edilen toplantıda yapmış olduğu yaklaşık yarım saatlik konuşmanın çeşitli yerlerine övgüler serpiştirilmiş. MKA öngörülüdür. Büyük Zafer'in ertesinde kurulacak devletin bir "iktisat devleti" olacağını söylediğine dikkat çeker Dühring. Var olan sermayelerin birleştirilmesini, banka ve sandıkların kurulması amacıyla kullanılmasını tavsiye eder. Celal Bayar ilericidir. Bankanın kuruluş töreninde eşi hanımefendiyi de "görevlendirmiştir" (Dühring, bütün "feminizm"ine rağmen kullandığı "görevlendirme" sözcüğünün çirkinliğinin farkına bile varmaz!). İş Bankası övülmektedir: Kadın çalışanların önünü açmak için çok yoğun çaba göstermiş, Amerikalıların bile takdirini almıştır. İş Bankası "kumbara atılımı" dolayısıyla da övülür. Bankanın tasarruf hesabı miktarını 1 milyon liradan 10 milyona çıkarmayı hedefleyen bu atılımın ardından MKA'nın ölümünden bir yıl sonra 1939'da 100 milyon liraya ulaşılır. Zaten daha 1932'de İş Bankası banka sisteminin toplam tasarruf miktarının yüzde 25'i düzeyine varmıştır. Genç cumhuriyetin "tasarruf" kavramına verdiği önem o kadar belirgindir ki cumhuriyet aydınlarının sık sık karşı karşıya gelen iki kanadının (İş Bankası çevresi ile Kadro çevresi) her ikisi de bu konuda elbirliği yapar. Dühring daha birkaç yıl önce komünistken sonra Kemalist rejime yanaşan (kelimeyi "ağa yanaşması" anlamında bilinçli olarak kullanıyoruz), rejime teslim olurken de polise illegal parti hakkında epey bir şey fısıldayan iki döneğin (Vedat Nedim Tör ve Şevket Süreyya Aydemir) adlarını da "tasarruf" politikasını destekledikleri için takdirle yâd eder. Üstad o denli ateşli bir övgüye girer ki, sonunda umduğu olur: Baştan aşağıya şık burjuva beyler ve hanımlardan, bu bankacı topluluğundan büyük bir alkış alır konuşmasının orta yerinde. Hak edilmiş bir alkış! Burjuvazi kendisini takdir eden solculara özellikle medyun kalmıştır her zaman!

Ama bütün bu vıcık vıcık övgünün şahikası, Dühring'in, İş Bankası'nın *daima* "en büyük sermayesinin çalışanları olduğunu vurgulaması"ndan sitayişle söz etmesidir. Yorumlayalım: İş Bankası, bütün oportünistlerin sık sık başvurduğu bir ayrımla "iyi patron"dur, çalışanına iyi koşullar sağlar. Kadın çalışanlarını özellikle gözetir. Türkiye kapitalizminin yüz yıllık amiral gemisi hem memlekete başarılı şekilde hizmet eder hem de kendi proleterleriyle ilişkisi bir aile gibidir.

Şimdi en önemlisine geliyoruz. Marksistlere hitap ederken "burjuva devrimi" fikrini yerden yere vuran büyük tarihçi, burjuvalara ve onların yüksek memurlarına hitap ederken birdenbire, aman nasıl bir sürpriz, yapılmakta olan atılımları "sosyal

49 Y. Doğan Çetinkaya, Türkiye İş Bankası'na düzenlenmiş "Atatürk Vizyonu ile Gelecek Yüzyıla Bakış" toplantısında yapılmış konuşma: <https://www.youtube.com/watch?v=3JGyg-v9SiE>.

gelişmelere” atfeder. Yani bu yeni düzenlemelerin ardında sadece, çok sık söylenildiği gibi, siyasi irade yoktur. İnsan bu yeni siyasi iktidarın ardında acaba hangi *ezilen ve sömürülen sınıflar* varmış diye merak ediyor doğrusu. Sonuç olarak büyük tarihçimiz bütün devrimler ezilenlerin devrimleridir tezinin ateşli savunucusudur. Bankacılığı hangi emekçi sınıf geliştirmek istemiştir acaba?

El-cevap: “Müslüman Türk burjuvazisi.” Dühring’in Dühring’e cevabı budur! Büyük tarihçinin de bir devrim olduğunu kabul ettiği 1908 devriminin Millî İktisat politikası bu sınıf diliminin ihtiyaçlarına cevap verir. Yani “Millî İktisat” ve onun uzantısı olan “Millî Bankacılık” bu Müslüman Türk burjuvazinin “ihtiyacına” (kelime tam tamına böyledir) yanıt vermektedir. Bu politika sadece devletin değildir. Dühring, Batı Anadolu’nun, Çukurova’nın, Orta Anadolu’nun Türk burjuvazisine alıştığımız övgülü tarzda yaklaşır, sonunda da “Karadenizli aileler” derken artık işi neredeyse kişisel sempatiye çevirir.

Dühring bankacılar arasında kendini dost ortamında saydığından, yaptığı bu konuşmanın videoya alınıp daha sonra kötü niyetli Marksistler tarafından izleneceğini ölümcül bir unutkanlık anında aklına getirmedikten, sihirli kelimeleri ağzından çıkarır: “1908 siyasi inkılap”tır, ardından gelen yeni devlet politikası da “iktisadi intibah”. Bunun ardında da “Müslüman Türk burjuvazi” vardır. Burada burjuva devriminden başka ne anlatılıyor?

1908 burjuva devrimi olduğuna göre, söylenenler, 1923 sonrasında da İş Bankası ve genel olarak bankacılık için geçerlidir. Ama teorik anlamda bunun önemi yoktur. 1908 devriminin kapitalizmin önünü açmak amacıyla (içine başka hangi sınıflar katılırsa katılsın) burjuvazinin *de* içinde yer aldığı bir devrim olduğu, yani “burjuva devrimi”nin tarihî bir kategori olarak geçerli ve anlamlı olduğu Dühring tarafından itiraf edilmiştir.

Dühring kendi kendini mahvetmiştir.

III. Küçük Talat sorunu

Bir İhtilal Olarak Millî Mücadele’nin birçok yazarca tartışılan, bazılarınca da politik yalanlara temel olarak kullanılmaya çalışılan bir yanı da, Mustafa Suphi, Ethem Nejat ve Türkiye Komünist Fırkası’nın (TKF) diğer yöneticilerinin 28-29 Ocak 1921’de Trabzon açıklarında katledilmesinin çevresindeki esrarı çözdüğünü iddia ettiğimiz mektupla ilgilidir. Burada bu mesele üzerinde üç açıdan duracağız. Yazıyı daha fazla uzatmamak için de her birine sadece kısaca değineceğiz.

Değirmek istediğimiz ilk konu, bu mektubun tarihî öneminin yaklaşık bir çeyrek yüzyıl önce bizden başka bir yazar tarafından da altının çizilmiş olduğunu kitap yayınlandıktan bir süre sonra keşfetmiş olduğumuzdur. Kitabımızı okuyanların hatırlayacağı gibi, Küçük Talat’ın bu konudaki mektubunun 1973 yılında Şevket Süreyya Aydemir ile tarihçi Hikmet Bayur arasında tartışma konusu olmuş olduğunu, ama her ikisinin de mektubun içindeki esas püf noktasını fark edememiş olduğunu ifade etmiştik. Daha sonra mektubu ele alan TKP tarihçisi Yavuz Aslan’ın da bu püf noktasını keşfedemediğine işaret etmiştik. Şimdi sözünü ettiğimiz yazar ise mektubu bizimle aynı bakış açısıyla ele almış bulunuyor. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Millî Mücadele döneminin Marksist yöntemle incelenmesinde en derin ve başarılı

yapıtlardan ikisini⁵⁰ vermiş olan Emel Akal, her iki yapıttan önce, 2001 yılında yayınlanan bir makalesinde Talat Paşa ile karışmaması için Küçük Talat olarak anılan İttihatçı liderin, Halil Paşa'ya Trabzon'dan yolladığı ve bizim kendi kitabımızda yer verdiğimiz mektubunu (ve daha sonra İstanbul'dan yolladığı ve ilk mektubu teyit eden iki başka mektubu) analiz ettikten sonra şu sonuca ulaşmaktadır: “Mustafa Suphi ve arkadaşlarının öldürülmesinde Küçük Talat'ın parmağı olduğu, bu mektuplarla adeta itiraf edilmektedir.”⁵¹

Akal'ın daha sonra ilk basımı 2011'de yapılan *İştirakiyuncular, Komünistler ve Paşa Hazretleri* kitabında da (s. 423-424) konuya Yenibahçeli Şükrü ve Nail kardeşleri de işin içine dâhil ederek değinmiş olduğunu da sonradan öğrendik. Bu, uzun yıllar boyu bu dönem üzerinde çalışmış olan bir tarihçinin çalışmalarının önemli bir ürünü olarak nitelenmesi gereken bir keşiftir.

Bunu belirttikten sonra ekleyelim: Akal'ın çok önemli bir sis perdesini aralayan bir tarihî delili bizce daha dikkat çekici bir tarzda ortaya koyması ve herkesi yüksek sesle uyarması gerekirdi. Yukarıda aktardığımız ifade tarzı Türkiye solunda kimse- nin Akal'ın bu keşfinin farkına varmamasına, eski belirsizlik durumunun devam etmesine yol açmıştır. 2011 kitabındaki bir cümle ise bu talihsizliği daha da perçinliyor: “Katliamın Yahya Kaptan tarafından icra edildiği bilinmekle birlikte, öldürme emrinin kim tarafından verildiği halen ortaya çıkarılmamıştır.” Oysa çıkarılmıştır, hem de Akal'ın kendisince: En azından Küçük Talat'ın öldürme emrinin verilmesi konusundaki sorumluluğu konusunda bizce hiçbir kuşku yoktur. Bu cümle, Akal'ın büyük keşfine rağmen eski belirsizliğin sürmesine yol açacak özelliğindedir. Mese- lenin, birazdan ele alacağımız bazı yönlerinin çok daha erkenden tartışma masasına gelmesi böylece mümkün olmamıştır. Bu tarihî dönem üzerine çalışanların ve onunla ilgilenenlerin bir çeyrek yüzyıl daha yaşlanmış olması ciddi kayıplara yol açmış bile olabilir.

Biz Akal'ın biraz uzman bir dergide yayınlanmış olan ilk yazısını ne ilk yayımlandığında ne de daha sonra kendi araştırmalarımız esnasında görmemiştik. Her iki kitabını da çok dikkatli okuduğumuz ve sık sık atıflarla yararlandığımızı ortaya koyduğumuz halde, *İştirakiyuncular, Komünistler ve Paşa Hazretleri*'nin sonlarında yer alan pasajı, kendi çalışmalarımız bakımından yararlı olacağını fark etmediğimiz için okumamış olduğumuzu tahmin ediyoruz. Her halükârda, 15'ler cinayetini Enver Paşa'nın adamlarının, en başta da Küçük Talat'ın planladığı ve azmettirdiği gerçeğinin bizden önce Küçük Talat mektubunun çelişkileri zemininde Akal tarafından açıklanmış olduğunu şimdi artık öğrenmiş bulunuyor ve bunu okurlarımızın da bilgisine sunuyoruz.

Küçük Talat'ın “ikrar” mektubu temelinde 15'lerin katlinin Enver Paşa'nın adamlarınca planlanmış olduğunun kanıtlandığını açıklamamız, liberaller ve radikal demokratlarca bizim Kemalizmimizin kanıtı olarak sunuldu. İşin en önemli ve acıklı yanı budur. Bu eleştiriyi yapanlar bir an bile kendilerine sormadılar mı? Tarihî olgular konusundaki hakikat, şunun ya da bunun lehine, şunun ya da bu-

50 *İştirakiyuncular, Komünistler ve Paşa Hazretleri*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014 ve *Mustafa Kemal, İttihat ve Terakki ve Bolşevizm*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2021.

51 “Dr. Ş. Hüsnü'nün Bir Konuşmasında ve İttihat Terakki Erkanının Yazışmalarında Mustafa Suphi”. *Toplumsal Tarih Dergisi*, Sayı 94, Ekim 2001.

nun ise aleyhinde etkiler yaratabilir diye araştırılmamalı mı, araştırıldığında ve işin doğrusu keşfedildiğinde açıklanmamalı mı? Böylece kendilerini, tarihî gerçekler konusunda örneğin Ermeni soykırımını inkârcısı tayfa ile aynı yere yerleştirdiklerini görmüyorlar mı? Anadolu'nun gayrimüslim halklarına ne mezalim uygulandıysa sabah akşam sadece onu konuşan bu insanlar ne ironidir ki başka bir tarihî gerçeğin ortaya çıkmasından rahatsız oluyorlar!

İşin daha da ironik bir yanı var. Emel Akal'ın keşfettiği, bizim de araştırmalarımız sırasında tesadüfen rastlayarak açıkladığımız cinayet delili, 15'ler katliamının arkasında tam da Ermeni soykırımının iki en önemli sorumlusundan (öteki elbette Talat Paşa'dır) biri olan Enver'in adamlarının olduğunu kanıtıyor. Bu keşif Ermeni halkının uğradığı mezalimi kınayan herkesi memnun etmelidir. Mustafa Suphi'nin Enver'e düşmanlığı başka şeylerin yanı sıra bu mezalim dolayısıyla. Biz de Enver'e aynen onun gibi düşmanız ve nedenlerinden biri budur. Kitabımızda Enver'in bu işteki dahlini tartışırken onun tam bir seri katil olduğunu da vurguladık: "Enver'in hayatının o aşamasında arkasında milyonlarca 'lâşe'⁵² vardır. Böyle bir karar sıradan bir politikacı için olağanüstü zor olabilir. Enver ve sadık arkadaşları için vaka-yı âdiyedendir."⁵³ Neden bizim hissettiğimiz nefreti liberal/radikal demokrat duyarlılık hissedemiyor, bunu anlamak mümkün değildir.

Bu, işin hakikat karşısındaki karanlıkçı (obskürantist) tutum yanı. Bir de hakikati açıklamanın Kemalizm taraftarlığına yamanması meselesine bakalım. Burada ki-taptan birkaç alıntı yapmak zorundayız:

Şundan eminiz: Standart sol liberal Türk solcusu, Millî Mücadele döneminde Anadolu topraklarında bir devrim yaşandığını ileri sürdüğümüz için bize zaten diş bilemektedir. Mustafa Kemal'i ve Kemalizmi desteklediğimize dair bırakın bütünsel bir değerlendirmeyi, çekiştirerek de olsa **tek bir cümle** bulamayan, bulamayacak olan bu insanlar, kendileri Marksizmi terk etmiş olduklarından devrim denen olguyu tanıyamamakta, devrimin tek bilinmeyenli bir denklem olmadığını, farklı sonuçlara ulaşabileceğini anlayamamakta, dahası burjuva devrimlerinin bir devrimi başarırken birçok suç ve cinayet işleminin Türkiye'ye özgü bir olgu olmadığını, bütün burjuva devrimlerinde gerçekleşen bir şey olduğunu bir türlü kabul edememektedirler. Ama tam da bu önyargılarından dolayı, şimdi Mustafa Suphi ve arkadaşlarına uygulanan katliamın sorumlusunun İttihatçılık olduğunu kanıtlarıyla ortaya koymamıza da "işte Kemalizm desteği" diye yaklaşacaklardır.⁵⁴

Kısacası, azmettiricinin Enver Paşa takımı olduğunu açıklamamızın başımıza böyle bir risk açacağından emindik. Buna kitapta zaten cevap verdik:

15'lerin İttihatçılarca katledilmiş olması, Ankara hükümetinin, Kemalizmin, onun temsilcilerinin suçunu ortadan kaldırmıyor. Ankara hükümetinin başındaki Mustafa Kemal ve Ankara hükümetinin bölgedeki en güçlü temsilcisi Kâzım Karabekir, bu cinayete uygun ortamı yaratmaları dolayısıyla, hukuki terimle **ferî olarak suçludurlar**. (...) Şayet Ankara, Kemalistler, Kâzım Karabekir bu taktiği uygulamasaydı, bu cinayetin işlenmesi imkânsız olurdu. Zaten Mustafa Suphi'ler Kars'tan gerisin geri yollansa cinayet işlenebilecek bir olanak da doğmazdı. Kâzım Kara-

52 "Leş" demek.

53 *Bir İhtilal Olarak Millî Mücadele*, a.g.y., s. 318.

54 A.g.y., s. 325-26.

bekir ve onun emri altında Vali Hamit uyguladıkları bu şiddete teğet politika ile, Mustafa Kemal ise 10 gün boyunca bu politikanın uygulanmasına izin vererek cinayette ferî failler haline gelmişlerdir.⁵⁵

Bir yazar “Mustafa Kemal, Mustafa Suphi’lerin ölümünde ferî olarak suçludur” diye açıkça yazıyor, onun kitabını eleştirenler, mesela Kürt basınında yazan İlham Bakır, şöyle yazabiliyor hiç yüzü kızarmadan:

Daha çok şey yapıyor Savran kitabında, ama bir şeyi daha ihtimamla yapmayı ihmal etmiyor. Mustafa Suphi ve yoldaşlarının katliamının failleri için başka adresler göstererek, Mustafa Kemal’i ve arkadaşlarını akıyor; Kemalist milliyetçiliği, bir sol sosyalist hareket olarak lanse etmek isteyenlerin önündeki ağır bir engeli ortadan kaldırmak için yoğun bir çaba içine giriyor.⁵⁶

Yeni Yaşam gazetesinin yönetimine sesleniyoruz. Yazar özerkliği iyi bir şeydir. Yazarlarınızın ***fikirlerine*** yasak koymamak iyi bir şeydir. Ama gazetede ***olgular*** bakımından yalan yayın yapılmasına hoşgörü ile yaklaşmak kabul edilemez. Yukarıdaki iki alıntıyı okuduğunuzda siz de yazarınızın yalan söylediğini göreceksiniz. Böyle yalanlara izin vermeyin. Yazarınızı uyarın, özeleştiri isteyin. Kitabı okumadan Gün Zileli’nin yazısını okuyarak kitap eleştirisi yaptıysa özür dilesin. Kitabı okuduysa, yukarıdaki pasajı (“ferî olarak suçludur”) gördükten sonra hiç olmazsa “Mustafa Kemal’i akıyor” yazmasın. ***Bir yazar “suçlu” diyorsa “akıyor” yazamazsınız.*** Olsa olsa “suçlu diyor ama esas suçu başkasına yüklüyor” falan diye mırın kırın edersiniz. Bizim için Gün Zileli gibilerinin en ufak bir önemi yok. Ama *Yeni Yaşam* çok önemli. Çünkü Kürt halkının bağrından çıkmış “özgür basın” geleceği önemli. Kürt özgürleşmesi yalanlarla kazanılmayacak!

Demek ki ikinci nokta tarihin balçıkla sıvanamayacağına ilişkin. Mustafa Suphi’ler meselesinin bir de kitapta ele almadığımız bir boyutu var. Kitabı sol camia içinden eleştiren çok oldu ama bir kişi bile işin bu yönüne değinmedi: Sovyet Rusya’nın 15’lerin öldürülmesine tepkisi meselesi. Bizim Küçük Talat mektubuyla ortaya koyduğumuz tablo, Sovyet Rusya’nın uzun süre bu konuda sessiz kalmasının nedenlerine dair önemli ipuçları sağlıyor. Zaten hatırlanacağı gibi mektubun ana eksenini, Küçük Talat’ın, Türkiye’den ayrılıp Azerbaycan’a gitme ihtimali dolayısıyla kendisinin Mustafa Suphi’nin katili olmadığı konusunda Sovyet yönetiminin ikna edilmesi gerektiğidir. Kitapta başka delillerle de gösterilmektedir ki Sovyet yönetimi ve/veya Komintern, cinayetin sorumlusunun Küçük Talat olduğunun bütünüyle bilincindedir. Enver’in onlarla ilişkisinde cinayette her türlü sorumluluğu reddettiğini tahmin etmek zor değildir. Moskova’nın sessizliği bu bağlama yerleştirilerek yeniden düşünülmelidir. Soldan kimsenin işin bu yanını tartışmamış olması, bugün solun tamamının Leninizmden, Sovyet deneyiminden, Komintern’den ne kadar uzağa düşmüş olduğunun yeni bir emaresidir.

Peki, bu meseleyi biz neden kitapta tartışmadık? Çünkü bu konuda Sovyet ve Komintern arşivlerinde uzun ve titiz bir araştırma yapılmadan söylenecek her şeyin spekülasyon olacağı kanısındayız. Böyle bir araştırmanın çok önemli sonuçlar ve-

55 A.g.y., s. 326-27.

56 Bakır, a.g.m.

receğine inanıyoruz. Kitapta Komintern'in Yürütmesi'nin ve Şark Komisyonu'nun Mustafa Suphi ve TKF'nin mücadelesi üzerinde oynadığını ileri sürdüğümüz olumsuz rol konusunda yeni veriler sunacağını da sanıyoruz. Bu görev Rusça ve Komintern tarihi bilgisiyle donanmış genç kuşak Marksistlere düşüyor.

V. Sonuç

Bir İhtilal Olarak Millî Mücadele kitabına verilen tepkiler, Türkiye solunda tarihe bakışta 1980'li yılların başlarında kurulan iki kutuplu ideolojik çerçevenin, nesnel hayatta her iki kutupta büyük sarsıntı yaratan çok önemli gelişmelerin yol açtığı sarsıntılara rağmen önemli ölçüde muhafaza edilmiş olduğunu gösteriyor. Sol Kemalizm ve sol liberalizm bu kutuplaşmanın dışında herhangi bir bakış açısını püskürtmek için kendi şablonlarını derhal gerekçesiz olarak öne sürmektedir. Bizim kitabımıza yönelen tepki bu savunma çabasının ürünüdür.

Düşman kardeşler, burjuva sosyalizminin bu iki kutuplu temsilcileri, Millî Mücadele'yi Mustafa Kemal ile özdeşleştirmekte kararlıdırlar. Biz ise Türkiye'de yaşanan bu devrimin, başka şeylerin yanı sıra aynı zamanda, bir yanında burjuvazinin, öteki yanında yoksul köylü ve işçilerin yer aldığı bir sınıf mücadelesi olduğunu genç kuşaklara anlatmakta, Mustafa Kemal'in bu tabloda sadece burjuvazinin temsilcisi olduğunu, işçi ve köylülerin duruma hâkim olsalar, Sovyet Rusya hegemonyasının da yardımıyla devrimi sürekli hale getirebileceklerini ortaya koymakta ısrarlıyız. Gençliği Türkiye tarihinin bu dönüm noktasını farklı görebilmesi için uyardıya devam edeceğiz. Bu teorik ve ideolojik mücadele devam edecek. Hodri meydan!